

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти**

**Психолого-педагогічна модель вихователя
сучасного закладу дошкільної освіти**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 608 групи

Семенюк Маргарита Михайлівна

Керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Колтунович Т.А.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Олійник М.І.

Анотація

Семенюк М. М. Психолого-педагогічна модель вихователя сучасного закладу дошкільної освіти – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 99 с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти; описано сучасні вимоги до професійної підготовки педагогів; визначено основні компетенції та особистісні якості вихователя; розроблено психолого-педагогічну модель вихователя сучасного ЗДО, емпірично перевірено, доповнено позиціями, запропонованими експертами; розроблено рекомендації щодо впровадження моделі у систему підготовки та підвищення кваліфікації вихователів.

Ключові слова: психолого-педагогічна модель, вихователь, дошкільна освіта, професійні компетенції, особистісні якості, професійна підготовка.

Annotation

Semeniuk M. M. Psychological and pedagogical model of a modern preschool educational institution teacher. – Manuscript. Qualification work for obtaining the educational and qualification level "master" in specialty 012 "Preschool education". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi, 2024. 99 p.

The qualification work examines the theoretical and methodological foundations of the psychological and pedagogical activities of a preschool teacher; describes modern requirements for the professional training of teachers; identifies the main competencies and personal qualities of a teacher; develops a psychological and pedagogical model of a modern preschool teacher, empirically tests it, and supplements it with positions proposed by experts; develops recommendations for implementing the model into the system of training and advanced training of teachers.

Key words: psychological and pedagogical model, teacher, preschool education, professional competences, personal qualities, professional training.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **М.М.Семенюк**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Сучасні вимоги до особистості вихователя та його професійної діяльності	8
1.2. Особистісно-професійні якості та цінності сучасного вихователя	16
1.3. Професійні функції, професійні уміння та професійна компетентність сучасного вихователя закладу дошкільної освіти	20
1.4. Професійні компетенції сучасного вихователя в умовах освітніх реформ	24
1.5. Аналіз сучасних підходів до професійної підготовки вихователів. Компетентнісна модель вихователя закладу дошкільної освіти	31
Висновки до розділу 1	42
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА ЕМПІРИЧНА ПЕРЕВІРКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	44
2.1. Теоретична модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти	44
2.2. Характеристика вибірки, опис дослідження та використаних методів	49
2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація	52
2.4. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки вихователів на основі психолого-педагогічної моделі	66
Висновки до розділу 2	68
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. У наш час суспільство переживає процеси перегляду цінностей, зміни ідеалів, пошуку нових можливостей. Система освіти не може стояти осторонь цих процесів, оскільки вона повинна випереджати час, орієнтуючись на майбутнє, вирішення проблем сучасності, розвиток креативних здібностей учасників освітнього процесу, формування проєктної культури та нових підходів до мислення, що сприятиме успішній соціалізації підростаючого покоління. Тому лише педагог, який постійно знаходиться в стані творчого пошуку й безперервного навчання, здатний працювати відповідно до нових вимог.

Глибинні зміни в суспільстві, зокрема в його соціальних і культурних цінностях, вимагають нового підходу до формування особистості дитини. Відтак сучасний вихователь має не лише передавати знання, а й формувати у дітей навички критичного мислення, креативність, емоційну інтелігентність, здатність до соціальної адаптації тощо. Саме вихователь відповідає за створення сприятливого середовища, в якому дитина може вчитися, рости та розвиватися. Він – одна із найвагоміших постатей з власним індивідуальним стилем і необхідними компетентностями, котра впливає на розвиток дитини у закладі освіти.

В умовах глобалізації, технологічного прогресу і змін в освітньому середовищі виникає потреба у розробці ефективної психолого-педагогічної моделі сучасного вихователя, яка відповідатиме вимогам сьогодення і сприятиме гармонійному розвитку дітей.

Стан дослідження проблеми. Модель педагога досліджували А. Маркова (професійна компетентність), О. Савченко (педагогічні технології), Дж. Гудлед і М. Фуллан (адаптація до змін), О.Беляєва (педагогічні здібності), М. Мясковська та І.Кобилянська (педагогічні компетентності), В. Ружицький (педагогічні уміння). Проте модель вихователя закладу дошкільної освіти вивчена недостатньо, що зумовило вибір теми кваліфікаційного дослідження

“Психолого-педагогічна модель вихователя сучасного закладу дошкільної освіти.”

Зв’язок роботи з науковими темами, планами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича „Професійна підготовка педагогічних кадрів закладів дошкільної освіти в контексті євроінтеграційних процесів“ (№ державної реєстрації 0121U110897). Тема кваліфікаційної роботи затверджена протоколом засідання кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти (протокол № 3 від 10.10.2023 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити психолого-педагогічну модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, яка відповідає сучасним вимогам та потребам освітнього процесу, забезпечує ефективну взаємодію з дітьми, батьками та педагогічним колективом, і сприяє формуванню його компетентностей.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні науково-теоретичні підходи до психолого-педагогічної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.
2. Визначити основні компетенції, професійні функції, уміння та особистісні якості, необхідні для сучасного вихователя.
3. Розробити психолого-педагогічну модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти та емпірично її перевірити.
4. Розробити рекомендації щодо впровадження цієї моделі у підготовку і підвищення кваліфікації вихователів.

Об’єкт дослідження: професійна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: психолого-педагогічна модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження: запропонована психолого-педагогічна модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, яка враховує сучасні вимоги

до професійної діяльності, компетенції та особистісні якості вихователя, забезпечить підвищення ефективності взаємодії вихователя з дітьми, батьками та колегами, що сприятиме якісній освітній підготовці дітей у закладах дошкільної освіти.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: синтез (для поєднання різних теоретичних концепцій і наукових підходів у галузі психології, педагогіки та дошкільної освіти), моделювання (для побудови психолого-педагогічної моделі вихователя, яка враховує сучасні вимоги до професійної діяльності, педагогічні і психологічні теорії та підходи), узагальнення (для виявлення ключових характеристик, які забезпечують успішність діяльності вихователя);

– *емпіричні*: опитування (онлайн-опитування “Портрет вихователя ХХ ст.”; опитувальники для вихователів і батьків), банк психодіагностичних методик:

- методику на визначення «Комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-2) В. Синявського та Б. Федоришина;

- “Тест-опитувальник мотивації досягнення А.Меграбяна” в модифікації М.Ш.Магомет-Емінова;

- “Методику діагностики стилів педагогічного спілкування”;

- “Методику діагностики емоційного вигорання” В. Бойка;

метод Делфі (для експертів), який забезпечив перевірку створеної моделі вихователя;

– *математико-статистичні*: методи описової статистики, кореляційний аналіз r Спірмена.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні й обґрунтуванні ключових аспектів психолого-педагогічної моделі сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, яка відповідає сучасним вимогам суспільства та освітньої сфери. Дослідження сприяє розширенню наукових уявлень про особливості професійної підготовки вихователів, акцентуючи увагу на компетентнісному підході, що поєднує педагогічну майстерність, психологічну гнучкість та

емоційну стійкість. Результати роботи спрямовані на вдосконалення концептуального апарату, пов'язаного з формуванням компетенцій вихователя, та розробку рекомендацій щодо підвищення ефективності їх професійної діяльності. Теоретичні положення дослідження можуть бути основою для подальших наукових розвідок у галузі педагогіки та психології, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Окрему увагу приділено функціям вихователя як посередника між дитиною, сім'єю та соціумом, що робить цю модель важливою складовою освітньої системи. Таким чином, робота має значний потенціал для розвитку теорії виховання та підготовки кадрів для дошкільної освіти.

Практичне значення дослідження. Розроблена психолого-педагогічна модель може бути використана для вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації вихователів у закладах дошкільної освіти. Вона стане основою для створення тренінгів, семінарів, практичних занять і методичних рекомендацій, спрямованих на розвиток професійних компетентностей вихователів. Запропоновані підходи також можуть бути інтегровані у діяльність освітніх установ, що займаються підготовкою фахівців для дошкільної освіти. Практична реалізація моделі сприятиме формуванню у вихователів якостей, необхідних для створення сприятливого розвивального середовища для дітей, а також для забезпечення ефективної взаємодії з батьками та колегами.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 60 позицій, з них – 2 іноземною мовою, 4 додатків.

Основний зміст роботи викладено на 74 сторінках. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок.

Робота містить 11 таблиць і 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Сучасні вимоги до особистості вихователя та його професійної діяльності

Сучасні умови соціального розвитку суспільства, потребують конкретизації моделі педагога нового типу, який виступатиме вже не як вузький спеціаліст-предметник, а як компетентний, соціально активний, спроможний координувати освітню діяльність у різного типу освітніх інститутах фахівець. Сучасний педагог, на думку дослідників, – це той, хто навчився організовувати освітній процес і діяльність дитячого закладу в системі соціальних зв'язків [42].

У сучасному суспільстві особлива увага приділяється якості дошкільної освіти та ролі вихователя в цьому процесі. Зростаючі вимоги до професійної діяльності вихователів зумовлені потребою в створенні оптимальних умов для гармонійного розвитку кожної дитини, оскільки саме вони формують у дітей перші навички взаємодії з навколишнім світом. Окрім традиційних знань і навичок, сучасний вихователь має володіти якостями, що сприяють ефективній взаємодії з дітьми, батьками та колегами, а також вміти адаптуватися до викликів освітнього середовища [22].

Вихователь не лише передає знання та допомагає дітям розвиватися, але є прикладом для наслідування, формування моральних цінностей і особистісних якостей вихованців. Тому в сучасних умовах до особистості та професійної діяльності вихователя ставляться особливо високі вимоги.

Ефективність діяльності закладу дошкільної освіти залежить не лише від програм навчання і виховання, а й від особистості педагога. Тому вихователь має бути доброзичливим, відкритим у ставленні до вихованців і батьків, вміти налагодити співробітництво з усіма учасниками освітнього процесу.

Перехід дошкільної освіти на особистісно-орієнтовану модель потребує зміни ставлення вихователя до занять. Заняття відповідно до Базової програми розвитку «Я у Світі» – “це зайнятість дітей протягом усього дня за інтересами у групі. Завдання вихователя постачати дітям необхідний матеріал, підтримувати інтереси дітей, допомагати, втілювати в життя задумане” [1].

Надзвичайно важливим умінням вихователя є вміння спілкуватися з дітьми, їх батьками чи особами, що їх замінюють, колегами, адміністрацією.

В.Сухомлинський відзначав: «Виховання – це людські стосунки. Хороший педагог – це, насамперед, людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикраси, знає душу дитини, ніколи не забуває, що він сам був дитиною» [4].

Мачинська Н. та ін. тлумачить любов до дітей та педагогічної діяльності як “головну вимогу до педагога” [18]

Дослідники наголошують, що «сучасна прогресивна педагогічна досконалість формується з кількох ключових складників: творчість, компетентність, гуманістичність, діджиталізація» [59, с. 653].

Підкресливши значущість професії вихователя, В. Кузь наголошував, що «кожен вихователь має бути педагогом-дослідником, оратором, повинен майстерно володіти словом і найновішими виховними інформаційними технологіями» [16, с. 13].

Вихователь – посадова особа, яка займається вихованням дітей в закладі освіти [36].

Сучасний вихователь – “кваліфікований фахівець, який працює в системі дошкільної освіти, володіє педагогічними технологіями, що відповідають новим суспільним цілям і рівню розвитку науки про дитину” [10; 37] це багатофункціональний фахівець, який має не лише педагогічні та психологічні знання, але й розвинуті особистісні якості та навички для ефективної роботи з дітьми, батьками та колегами. Його роль значно виходить за рамки

традиційного навчання дітей; вихователь – наставник, підтримка, взірць для наслідування [60].

“Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, інноваціях, володіє різними технологіями розвитку, навчання та виховання дітей, здатних до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання та самопроектування в різних сферах життєдіяльності, у тому числі і професійній” [52].

Сучасний вихователь повинен володіти емпатією, емоційною стійкістю та толерантністю, щоб побудувати довірливі відносини та забезпечувати емоційний комфорт у групі [4]. Він має бути соціально відповідальним і вміти адаптуватися до потреб сучасних дітей, які ростуть у світі швидких змін.

Педагогічна діяльність потребує особливих якостей від людини. Перша така особливість – це *педагогічні здібності*, тобто наявність внутрішнього натхнення до цієї діяльності. С. У. Гончаренко під педагогічними здібностями розуміє «сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення, що є передумовою для вибору особистістю педагогічної професії» [43].

І. П. Підласий так обґрунтовує необхідність педагогічних здібностей: «Насамперед, слід мати на увазі, що практична педагогічна діяльність лише наполовину побудована на раціональній технології. Друга половина її – мистецтво. Тому перша вимога до професійного педагога – наявність педагогічних здібностей... Педагогічні здібності – якість особистості, яка інтегровано виражається у хисті до роботи з дітьми, любові до дітей, отриманні задоволення від спілкування з ними» [23].

Водночас він має бути чутливим психологом, ставитися до вихованця як до неповторної та оригінальної особистості, інакше – він не зможе досягти у цій діяльності значних успіхів.

Педагогічна майстерність вихователя – це завжди творчість. Вихователі шукають і знаходять творчі рішення щодо індивідуального підходу до кожної дитини та вибору засобів впливу на групи дітей. Творчий характер освітньої

діяльності спонукає їх до самоосвіти та саморозвитку, заохочує вивчати та переймати передовий досвід своїх колег, робить їх чутливими до інновацій у сфері дошкільної освіти. Брак креативності з боку педагогів негативно впливає на розвиток їхніх вихованців. Тому найважливішими професійними функціями педагогів дошкільної освіти визначено: *створення освітніх умов для успішного виховання дітей, забезпечення їхньої безпеки життєдіяльності та зміцнення здоров'я* [51].

Рис. 1.1. Групи педагогічних здібностей

Джерело: Розроблено автором на основі [31]

Роль *особистісних якостей вихователя* в його професійній діяльності є безперечно важливою. Наприклад, це гуманність, особиста та соціальна відповідальність, волеві якості та почуття справедливості, самоповага, повага до гідності інших, толерантність, увічливість і порядність, емпатія, готовність зрозуміти та допомогти іншим, емоційна стабільність, адекватна самооцінка та рівень домагань, соціальна адаптованість.

Особистісні якості вихователя можна розділити на кілька груп (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Особистісні якості вихователя

Якість	Опис
1. Психофізіологічні якості особистості, від яких залежать особливості до даного виду діяльності	психічні процеси: сприйняття, пам'ять, увага та мислення; увага як стан свідомості, емоційно-вольовий прояв (самоконтроль, наполегливість, стійкість, послідовність, імпульсивність) має відповідати вимогам професійної діяльності вихователя; вольові якості (наполегливість і самоконтроль).
2. Психологічні якості, що характеризують вихователя як особистість	самоконтроль, самокритика та самооцінка власної поведінки, стресостійкі якості: фізична сила, ініціативність та вміння керувати емоціями.
3. Психолого-педагогічні якості, від яких залежить ефект особистої привабливості.	комунікабельність, емпатійність, атрактивність, красномовство та інші.

Джерело: Розроблено автором на основі [24]

Окрім особистісних якостей, сучасний вихователь має бути професійно підготовленим до використання новітніх педагогічних технологій. Це включає інтерактивні методи навчання, які підвищують інтерес дітей до навчання та забезпечують їх активну участь у процесі. Він повинен знати вікові особливості розвитку дошкільників, щоб обирати відповідні методи виховання і навчання, які сприяють розвитку мовленнєвих, когнітивних та соціальних навичок [56].

Отже, сучасний вихователь – це багатогранна особистість, професіонал, який володіє знаннями, навичками та особистими якостями для ефективної та відповідальної роботи у складних умовах функціонування сучасного ЗДО.

Емоційна стабільність вихователя є ключовою характеристикою для ефективної роботи з дітьми. Робота у ЗДО вимагає здатності зберігати спокій, терпіння та позитивне ставлення навіть у напружених або конфліктних ситуаціях, що виникають у процесі взаємодії з дітьми, батьками та колегами. Вихователь повинен бути здатним проявляти толерантність до різних культурних, релігійних та соціальних особливостей родин своїх вихованців. Це сприяє створенню атмосфери поваги, довіри та взаєморозуміння, що позитивно впливає на дітей, допомагаючи їм відчувати себе у безпеці та навчатися

цінувати відмінності інших.

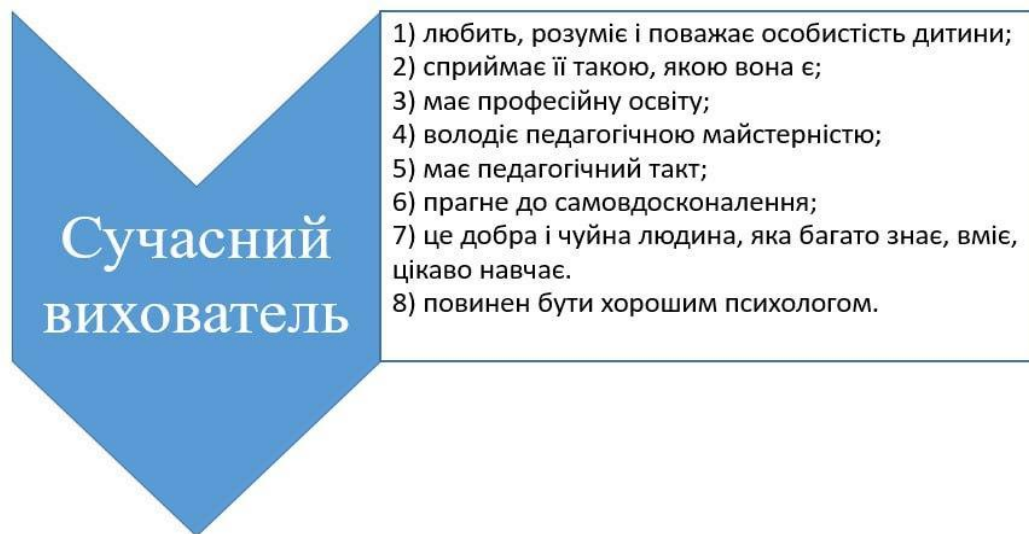

Рис. 1.2. Обов'язки сучасного вихователя

Джерело: Розроблено автором на основі [38]

Вихователь виконує важливу соціальну роль, адже саме він формує у дітей базові соціальні навички, які визначатимуть їх поведінку в суспільстві. Успішний вихователь повинен мати розвинені *комунікативні навички* для ефективного спілкування з дітьми, які допомагають йому зосередитися на особистісних потребах кожної дитини, виявляти індивідуальні особливості та залучати дітей до колективних дій [5]. Завдяки своїм комунікативним навичкам, вихователь сприяє формуванню у дітей соціальних компетенцій, здатності працювати в команді, поваги до інших та вміння висловлювати свої думки. Важливо, щоб вихователь вмів знайти спільну мову з батьками, оскільки їхня підтримка та розуміння виховних цілей сприяють розвитку єдиних підходів до виховання. Навички активного слухання, дипломатичності, здатність до побудови довірливих відносин є важливими складовими ефективної комунікації, що впливає на формування доброзичливого освітнього середовища.

Педагогічний такт – “це вміння педагога тримати себе з гідністю і витримкою в педагогічному колективі, з дітьми та їх батьками, а також здатність дотримати міру свого впливу на дітей, вміння знайти підхід до них і побудувати

оптимальні виховні відносини з урахуванням визнаних принципів виховання” [30].

Головною ознакою педагогічного такту є його приналежність до моральної культури особистості вихователя, знаходження міри у відносинах вихователя та дітей в процесі спілкування. Такт відноситься до моральних регуляторів педагогічного процесу і ґрунтується на морально-психологічних якостях вихователя [58].

Основними елементами педагогічного такту є:

- вимогливість і повага до вихованця;
- вміння бачити і чути дитину, співпереживати їй;
- діловий тон спілкування;
- уважність, чуйність педагога [11].

Сучасна освіта потребує інноваційного підходу, що базується на творчості та гнучкості, тому вихователь повинен бути здатним *застосовувати нестандартні методи та форми навчання, зокрема ігрові методики*, що найбільше відповідають дошкільному віку. Це допомагає підтримувати інтерес дитини до процесу навчання та забезпечує краще засвоєння матеріалу. Гнучкість виявляється у здатності вихователя адаптувати свій стиль роботи відповідно до потреб групи, вікових та індивідуальних особливостей дітей, що дозволяє створювати індивідуальний підхід до кожного вихованця. Вихователь повинен постійно виявляти готовність до самоосвіти та підвищення кваліфікації, щоб відповідати сучасним вимогам у своїй професійній діяльності.

Застосування сучасних педагогічних технологій є невід’ємною складовою професійної діяльності вихователя. Це включає вміння використовувати інтерактивні методи, інформаційні технології, інклюзивні методики, що дозволяють зробити освітній процес більш доступним для кожної дитини. Вихователь повинен володіти не лише теоретичними знаннями, але й практичними навичками, щоб гнучко застосовувати їх у своїй діяльності. Наприклад, важливим аспектом є інтеграція дітей з особливими освітніми потребами, що передбачає не тільки розуміння специфічних методик, але й

уміння створити інклюзивне середовище.

Знання вікової психології та фізіологічних особливостей дітей є важливим аспектом професійної діяльності вихователя. Це дозволяє більш чітко усвідомлювати потреби дітей та обирати відповідні методи виховання і навчання, що допомагає забезпечити розвиток ключових навичок та здібностей. Розуміння того, як розвиваються мовленнєві, когнітивні, емоційні та соціальні навички дітей на різних етапах дошкільного віку, дозволяє вихователю грамотно вибудовувати освітній процес, підтримуючи гармонійний розвиток дитини [8].

Організація професійної діяльності вихователя включає *здатність до самоорганізації, планування освітньої діяльності, аналізу результатів своєї роботи*. Це передбачає вміння ставити конкретні цілі, організовувати та структурувати свою роботу, оцінювати власні досягнення, робити висновки та постійно вдосконалюватися. Сучасний вихователь повинен займатися саморефлексією, розуміти свої сильні та слабкі сторони, а також вміти працювати із зворотним зв'язком. Це допомагає йому вдосконалювати педагогічні підходи та підвищувати ефективність своєї діяльності.

Слід визнати, що найважливішими *професійними якостями педагога* є працелюбність, працездатність, дисциплінованість, вміння ставити цілі та обирати шляхи їх досягнення, організованість, наполегливість, систематичне і планомірне підвищення свого професійного рівня, почуття відповідальності та готовність постійно підвищувати якість своєї роботи.

Також слід виділити основні функції сучасного вихователя (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Основні функції вихователя

Функція	Опис
1. Підтримка фізичного розвитку	Вихователь забезпечує дітям безпечне та стимулююче середовище для фізичної активності. Він організовує ігри, спортивні заняття та інші фізичні активності, що сприяють розвитку моторики, координації та сили дитини

Функція	Опис
2. Забезпечення навчання та інтелектуального розвитку	Вихователь допомагає дитині отримувати знання і розвивати свої інтелектуальні здібності. Він організовує навчальні заняття, сприяє формуванню навичок читання, письма, рахунку та розв'язання проблем.
3. Створення емоційно-підтримуючого середовища	Вихователь допомагає дітям розвивати емоційну свідомість та контроль емоцій. Він створює атмосферу доброзичливості, сприяє виробленню впевненості у собі та допомагає дитині розуміти та виражати свої почуття.
4. Розвиток соціальних навичок	Вихователь сприяє соціалізації дитини, навчає її спілкуватися з іншими, вчитися співпрацювати та розвивати навички конструктивного вирішення конфліктів. Він створює ситуації, в яких діти можуть спілкуватися й взаємодіяти один з одним.
5. Підтримка самостійності	Вихователь допомагає дитині стати самостійною та незалежною. Він створює умови для розвитку навичок, які допоможуть дитині діяти самостійно, приймати рішення та брати відповідальність за свої дії.

Джерело: Розроблено самостійно автором

Сучасний вихователь ЗДО має відповідати широкому спектру вимог, що охоплюють як особистісні, так і професійні якості. Любов до дітей є фундаментальною цінністю, яка визначає сенс професійної діяльності вихователя, допомагає встановлювати довірливі відносини з дітьми та забезпечувати їх емоційний комфорт. Вміння підтримувати емоційну стабільність, педагогічний такт, бути комунікабельним, творчим і гнучким, а також компетентним у педагогічних технологіях і віковій психології – все це є основою професійного успіху вихователя та його здатності створити сприятливе середовище для розвитку дітей. Тільки комплексне поєднання цих якостей дозволяє вихователю забезпечувати якісний освітній процес та сприяти гармонійному розвитку своїх вихованців.

1.2. Особистісно-професійні якості та цінності сучасного вихователя

Особистісно-професійні якості сучасного вихователя є комплексом характеристик, які формують його здатність ефективно виконувати професійні

обов'язки, взаємодіяти з дітьми, колегами та батьками, а також забезпечувати оптимальні умови для розвитку дітей. Вихователь у сучасному освітньому контексті повинен бути не тільки носієм знань та навичок, але й людиною, яка володіє широким спектром особистісних і професійних компетенцій.

По-перше, важливою особистісною якістю є *емоційна стабільність* та *здатність до самоконтролю*. Вихователь має володіти внутрішньою стійкістю, здатністю реагувати на складні ситуації з дотриманням емоційної рівноваги. Це необхідно для того, щоб успішно вирішувати конфлікти, справлятися з негативними емоціями як власними, так і дітей, та створювати сприятливу атмосферу для навчання [28].

Також важливою рисою є *емпатія* – здатність розуміти і співпереживати емоційним станам дітей. Вихователь, який володіє цією якістю, здатний будувати довірчі стосунки з вихованцями, адже емоційна підтримка має великий вплив на психологічний розвиток дитини. Крім того, емпатія дозволяє вихователю краще адаптувати свої методи до індивідуальних потреб кожної дитини, що є критично важливим у роботі з дітьми з різними особливостями.

Зі зміною соціальних реалій значно зростає вимога до сучасного вихователя мати *здатність до саморозвитку і навчання*. Професійне зростання не обмежується лише формальним отриманням освіти або сертифікацій. Вихователь повинен бути відкритим до нових ідей, методик, здатним до самоаналізу і готовим адаптуватися до нових умов, які виникають у системі освіти. Це включає в себе здатність до рефлексії та постійного вдосконалення власної педагогічної практики.

Поряд із особистісними якостями важливими є і професійні. Однією з основних професійних характеристик є *педагогічна майстерність*, яка включає в себе уміння організовувати освітній процес, застосовувати різноманітні методи та прийоми навчання, ефективно працювати з дітьми різного віку та інтересів. Вихователь повинен володіти навичками планування, оцінювання і коригування навчального процесу, а також здатністю до інновацій, що є актуальним у сучасних умовах розвитку освіти [25].

Не менш важливим є *комунікативний потенціал вихователя*. Він має бути здатним до конструктивної взаємодії з дітьми, колегами, батьками, іншими учасниками освітнього процесу. Хороший вихователь не тільки навчає, але й слухає, а також підтримує позитивну атмосферу в групі. Професійна комунікація включає здатність до переконання, вміння налаштовувати співпрацю, уникати конфліктів і вирішувати їх у разі необхідності.

Врахування індивідуальних особливостей кожного вихованця є ще однією важливою професійною якістю. Сучасний вихователь має бути готовим працювати з дітьми, які мають різні потреби, в тому числі дітьми з особливими освітніми потребами, дітьми, що пережили стресові ситуації, або дітьми, які потребують додаткової уваги. Вихователь повинен використовувати диференційований підхід, враховуючи різницю в рівні розвитку та інтересах дітей [32].

Сучасний вихователь також має бути *здатним до прийняття відповідальності за результати своєї діяльності*, як у плані розвитку дітей, так і у забезпеченні безпеки та здоров'я дітей. Це передбачає не тільки професіоналізм у педагогічних навичках, але й вміння приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, здатність до управління стресом і кризовими моментами, а також до ефективного взаємодії з батьками та іншими фахівцями.

Важливою складовою є також *культурно-освітній потенціал вихователя*. Це означає, що сучасний вихователь повинен мати широкий кругозір, бути обізнаним у культурних, історичних, соціальних та наукових питаннях, мати відкритість до інших культур, що дозволяє ефективно працювати в сучасному багатокультурному середовищі. Ця риса також сприяє розвитку в дітей критичного мислення, толерантності та міжкультурної взаємоповаги.

Нарешті, сучасний вихователь має бути *здатним до інновацій*, використовуючи новітні технології та підходи в педагогіці. Це включає в себе володіння інформаційними технологіями, застосування інноваційних методик навчання та виховання, а також вміння інтегрувати ці методи у щоденну практику для забезпечення високої якості освітнього процесу. Поряд з високими

моральними якостями, глибокими знаннями методики освітньої роботи і психологічних особливостей дітей дошкільного віку вихователь повинен мати комплекс професійно важливих психологічних якостей, які визначають його педагогічну майстерність.

Професіограма – “кваліфікаційна характеристика, перелік необхідних знань, умінь, особистісних якостей, необхідних для виконання певного виду роботи” [34, 44].

Головне завдання вихователя: навчати, допомагаючи дошкільникам набути нових знань, і виховувати, але одночасно захоплювати, зацікавлювати, «заряджати» творчою мотивацією.

На думку О. Кононко, сучасний вихователь – це передовсім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності [35]. Саме такий вихователь «...дивиться на освіту як на процес розширення можливостей компетентного вибору дитиною змісту, місця, тривалості, партнерів, матеріалів для своїх занять; створення умов для її саморозвитку, прояву сутнісних сил; пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника; формування в нього основ особистісної культури; створення виховного середовища» [35].

Таким чином, особистісно-професійні якості сучасного вихователя є багатогранними і охоплюють не лише педагогічні навички, але й психолого-педагогічну чутливість, емоційну зрілість, комунікативні здібності, готовність до постійного розвитку і адаптації в умовах змінюваного суспільства, а цінності вихователя включають любов і повагу до дітей, відповідальність, чесність, терпіння, емпатію та готовність до постійного самовдосконалення. Вихователь цінує співпрацю, гармонійний розвиток дитини та підтримку її індивідуальності, а також створення доброзичливого середовища для навчання й виховання.

1.3. Професійні функції, професійні уміння та професійна компетентність сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

Професійні функції вихователя – це система дій, обов’язків і завдань, спрямованих на досягнення освітніх, виховних і розвивальних цілей у роботі з дітьми дошкільного віку. Вони є ключовими елементами професійної діяльності, що визначають специфіку роботи педагога в умовах сучасної освіти.

Професійні функції сучасного вихователя можуть бути класифіковані наступним чином (табл. 1.3):

- 1) Освітня функція – спрямована на організацію навчання та розвитку дітей відповідно до освітніх стандартів; збагачення дитини певними знаннями, вміннями та навичками в ігрові та спеціально організовані й навчальні діяльності, а також у побутовій і трудовій діяльності.
- 2) Виховна функція – включає створення умов для формування ціннісних орієнтацій, норм поведінки та соціальних навичок у дошкільників; формування гармонійно розвиненої особистості, відбір ефективних форм і методів, спрямованих на формування у дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і самої себе, інтересу та культури пізнання;
- 3) Комунікативна функція – забезпечує ефективну взаємодію з дітьми, батьками та колегами.
- 4) Психологічна функція – передбачає підтримку емоційного комфорту дітей, вирішення конфліктів і корекцію поведінки.
- 5) Організаційна функція – охоплює планування та управління навчально-виховним процесом у закладі.
- 6) Функція охорони та зміцнення здоров’я дітей – є важливою і специфічною функцією вихователя ЗДО – враховуючи слабку опірність організму дитини до хвороб, вихователь повинен створити умови для її фізичного розвитку, вживати заходів щодо її загартування, зміцнення

здоров'я. Для цього він повинен добре знати анатомію дитячого організму, засоби загартування і фізичного розвитку [57].

Таблиця 1.3

Функції вихователя

Функція	Опис
Виховання	Формування навичок, цінностей та культури поведінки у дітей.
Освіта	Навчання дітей навчальним предметам та розвиток їх інтелектуальних здібностей.
Соціалізація	Включення дітей у суспільство та формування соціальних умінь і навичок.
Турбота	Надання фізичної та емоційної турботи про дітей, підтримка їх розвитку та самооцінки.
Контроль	Встановлення та підтримання правил поведінки, контроль за виконанням обов'язків.
Стимулювання	Заохочення дітей за досягнення та прогрес, мотивація до активної участі та саморозвитку.

Джерело: Розроблено автором на основі [4]

Передумови ефективної реалізації професійних функцій вихователя закладу дошкільної освіти:

- гностично-дослідницька - вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей; збір і аналіз фактів їхньої поведінки, встановлення причин і наслідків вчинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій;
- виховна розроблення та здійснення змісту виховання і навчання, вибір форм і методів щодо формування в дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання;
- конструкторсько-організаційна - організація педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти; використання нових форм, які забезпечують ефективний розвиток дітей; моделювання і керівництво різними видами їхньої діяльності;

педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю;

– діагностична - з'ясування рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми і батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їхньої відповідності вимогам часу; використанні корегуючих методик;

– координуюча – забезпечує єдність у роботі закладу дошкільної освіти і сім'ї щодо створення повноцінного потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї [39].

Професійні уміння – це здатність вихователя ефективно реалізовувати професійні функції, використовуючи знання, навички й особистісний потенціал. Це інтегративна якість, яка формується в результаті освіти та практичного досвіду.

Педагогічні уміння – набута вихователем “здатність на основі знань і навичок виконувати певні види діяльності щодо навчання та виховання дітей у ситуаціях, що змінюються” [48]; засвоєний вихователем спосіб виконання дій, який сприяє ефективному здійсненню освітнього процесу в звичних та мінливих умовах. Формування педагогічних умінь є важливою частиною системи професійної підготовки фахівця дошкільної освіти.

Педагогічні уміння

Уміння	Характеристика
Гностичні (пізнавальні)	передбачають його здатність пізнавати себе як особистість і фахівця, власне соціально-педагогічне середовище, навчально-виховний процес та вміщує певні компоненти, пов'язані із мотивацією, рефлексією педагогічної діяльності, у контексті впровадження суб'єкт-суб'єктного підходу до освітнього процесу
Проектувальні	забезпечують конкретизацію цілей навчання та виховання і поетапну їх реалізацію
Конструктивні (методичні)	пов'язані із формуванням тактичних завдань та плануванням діяльності вихователя з охорони здоров'я, розробки занять з охорони здоров'я на основі дидактичних творчих конструкцій, вирішення методичних завдань за допомогою методів евристичного та творчого типу
Комунікативні	це взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне умінь спілкування (вербального) та умінь і навичок педагогічної техніки
Дослідницькі	здатність здобувати нові знання, уміння і навички, що сприяють професійному розвитку і саморозвитку
Організаційні	здатність ефективно організовувати навчально-виховну роботу; здатність організовувати і проводити інтелектуальні, розважальні й оздоровчі заходи, спрямовані на виховання здорових і всебічно розвинених дітей; уміння застосовувати інноваційні форми і методи організації навчання у роботі з дітьми

Джерело: створено на основі [48]

Вважаємо за необхідне розширити цей список рефлексивними уміннями, як здатністю до аналізу власної діяльності, корегування підходів, креативними уміннями, що полягають в розробці дитячих ігор, творчих завдань і занять; сугестивними уміннями, що проявляються як безпосередній емоційно-вольовий вплив на вихованця задля спонукання його до конкретної дії чи створення у нього певного стану [17].

Вихователь в освітньому закладі виконує безліч функцій, спрямованих на забезпечення всебічного розвитку та виховання дітей. Він є одним із ключових фахівців, який допомагає дітям стати самостійними, соціально адаптованими та

успішними у житті. Основне завдання вихователя полягає в тому, щоб створити сприятливе та безпечне освітнє середовище, в якому кожна дитина почуватиметься комфортно та захищено [7]. Вихователь не тільки відповідає за фізичне благополуччя дітей, а й піклується про їхній емоційний та психологічний розвиток. Вихователь також має на меті розвинути в дітей такі якості, як толерантність, повага до інших та відкритість до нового. Він допомагає дітям будувати відносини з оточуючими та розвивати соціальні навички. Крім того, вихователь відіграє важливу роль у формуванні основ моральності та етики, допомагаючи дітям зрозуміти, що таке правильна та неправильна поведінка і як застосовувати ці знання у повсякденному житті.

1.4. Професійні компетенції сучасного вихователя в умовах освітніх реформ

Перш ніж перейти до аналізу професійних компетентностей вихователя, з'ясуємо дефінітивну характеристику цього поняття.

Професійна компетентність педагога – “це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат” [3].

Професійні компетенції сучасного вихователя ЗДО в умовах освітніх реформ, воєнного стану відзначаються необхідністю адаптації до нових соціальних вимог і стандартів у сфері дошкільної освіти. Основні компоненти компетентнісного підходу включають здатність вихователя забезпечувати ефективний освітній процес, адаптувати педагогічні методи відповідно до оновлених освітніх програм і стандартів, а також сприяти всебічному розвитку дитини в умовах швидко змінюваного соціального середовища.

У сучасних умовах вихователь повинен володіти широким набором компетенцій, які можна умовно поділити на три основні категорії: особистісні,

професійні та соціальні. До особистісних компетенцій належать моральні якості, емоційна стійкість, відданість професії, висока мотивація до самовдосконалення та навчання протягом життя. Професійні компетенції охоплюють глибокі знання про психологічні та фізіологічні особливості дітей дошкільного віку, вміння використовувати інноваційні методи навчання та виховання, а також навички аналітичного підходу до планування освітнього процесу. Соціальні компетенції стосуються вміння налагоджувати комунікацію з батьками, колегами, адміністрацією закладу освіти та громадою.

Зміни в освітньому процесі, що відбуваються у зв'язку з реформами, вимагають від вихователів здатності працювати в інклюзивному середовищі, з урахуванням різних потреб і можливостей дітей. Вихователь має не лише навчати, але й забезпечувати комфортні та безпечні умови для кожної дитини. Крім того, педагогічна діяльність повинна бути спрямована на розвиток соціальної компетентності дітей, формування у них навичок критичного мислення, творчості, емоційного інтелекту та комунікативних здібностей. Це є особливо важливим, оскільки саме ці компетенції сприяють гармонійному розвитку дитини та підготовці до подальшого навчання в школі [39].

Згідно з дослідженнями, сучасні вимоги до професійної підготовки вихователів включають не лише отримання знань, а й формування відповідного ціннісного підходу до кожної дитини, адже сьогодні пріоритетним стає саме індивідуальний підхід [6]. Вихователі повинні орієнтуватися на цінності людяності, толерантності, моральності, що сприятиме створенню позитивного психологічного клімату в дитячому колективі. На додаток, професійна підготовка вихователя також включає володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, оскільки цифрова грамотність є важливим елементом сучасного освітнього процесу.

Компетентнісний підхід в освіті передбачає реалізацію таких компетенцій, як лідерські якості, креативність, критичне мислення і здатність до самоорганізації. Вихователь стає не просто носієм знань, а фасилітатором освітнього процесу, який допомагає дітям оволодівати різноманітними

компетенціями, потрібними для сучасного життя. НУШ підкреслює важливість інтегрованих підходів, що спрямовані на всебічний розвиток дитини, і тому професійні компетенції вихователя доповнюються такими якостями, як гнучкість, здатність швидко адаптуватися до змін і вміння працювати в команді.

Також сучасні педагогічні реформи акцентують на необхідності розвитку емоційного інтелекту у вихователів, оскільки цей аспект значно впливає на якість їх взаємодії з дітьми та іншими учасниками освітнього процесу. Емоційний інтелект допомагає краще розуміти і керувати власними емоціями, що сприяє більш ефективному вирішенню конфліктів, зниженню рівня стресу та створенню сприятливої атмосфери для виховання.

Таблиця 1.5

Професійні компетенції

Компетенція	Складові компетенції	Опис
Психолого-педагогічна	- Знання вікових та індивідуальних особливостей дітей - Основи педагогіки та психології	Здатність вихователя розуміти психологічні та фізіологічні особливості дітей, враховувати їх у навчально-виховному процесі та забезпечувати оптимальні умови для розвитку особистості кожної дитини.
Методична	- Планування освітнього процесу - Використання інтерактивних та ігрових методик	Володіння сучасними методами навчання та виховання, здатність створювати та реалізовувати освітні програми, адаптовані до індивідуальних потреб дітей і вимог освітніх стандартів.
Комунікативна	- Налагодження ефективного спілкування з дітьми, батьками, колегами - Навички конструктивної комунікації	Уміння вибудовувати позитивні стосунки в дитячому колективі, підтримувати контакт з батьками, конструктивно вирішувати конфлікти та спільно з колегами забезпечувати комфортне середовище для дітей.
Інноваційна	- Впровадження новітніх освітніх технологій - Використання цифрових засобів у навчанні	Здатність застосовувати сучасні педагогічні технології та інноваційні підходи для покращення навчально-виховного процесу, володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) у щоденній роботі.
Організаційна	- Організація освітнього середовища - Планування та проведення виховних заходів	Здатність організувати простір для діяльності дітей, забезпечити комфортну та безпечну атмосферу, планувати та проводити виховні заходи, орієнтовані на всебічний розвиток особистості дитини.

Компетенція	Складові компетенції	Опис
Етична	- Дотримання педагогічної етики та моралі - Сприяння моральному розвитку дітей	Вихователь має бути прикладом високої культури поведінки, чесності, толерантності та етичного ставлення до всіх учасників освітнього процесу, формувати в дітях основи моральної поведінки.

Джерело. Розроблено автором на основі [40].

Прийнятий Професійний стандарт “Вихователь закладу дошкільної освіти” (Наказ Мінекономіки №755-21 від 19.10.2021 р.) [2] дозволяє визначити такі основні вимоги до цієї професії, що сприятимуть підвищенню якості освітнього процесу у ЗДО та професійного рівня вихователів, забезпечуючи відповідність сучасним вимогам та очікуванням батьків і суспільства загалом:

Загальні професійні компетентності (громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька, етична) – забезпечують реалізацію освітнього процесу відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти; формування у дітей ключових компетентностей, таких як комунікація, соціалізація, творчість та здатність до навчання; дотримання прав дитини та забезпечення комфортного, безпечного і розвивального середовища.

Громадянська компетентність полягає у здатності вихователя діяти відповідально та свідомо., виходячи із поваги до прав і свобод людини/ громадянина; “усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку” [2].

Соціальна компетентність – здатність до міжособистісного спілкування, спілкування з представниками різних професійних груп , до роботи в команді.

Культурна компетентність – “здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру”. Повага до різноманітності та мультикультуралізму в суспільстві, здатність виражати національну культурну ідентичність, творче самовираження.

Лідерська компетентність – здатність приймати ефективні рішення у професійній діяльності, відповідальне ставлення до діяльності, спонукання до

досягнення спільних цілей.

Підприємницька компетентність – здатність до творчого пошуку і реалізації нових ідей, результат самопрезентації своєї професійної діяльності: вміння керувати своїм життям і кар'єрою, критично мислити.

Етична компетентність – здатність усвідомлювати власну професійну компетентність, діяти тільки в рамках рівня професійної підготовки, керуватися етичними міркуваннями (мотивацією), чесністю; повага до соціальної відповідальності, різноманіття і мультикультуралізму [2].

Новою професійною компетентністю в умовах воєнного часу є *здоров'язберезжувальна*, яка полягає у здатності вихователя до створення безпечного простору, надання домедичної та психологічної допомоги.

Педагогічні компетентності: володіння сучасними методами, технологіями та підходами в навчанні та вихованні дошкільнят; використання інтерактивних форм навчання, інтегративного підходу, стимулювання ігрової та дослідницької діяльності дітей; визначати ефективні способи комунікації відповідно до визначених завдань, особливостей розвитку та вікових особливостей цільової аудиторії з урахуванням факторів, що впливають на результат; застосовувати методики усвідомленого емпатійного слухання, ненасильницької та безконфліктної комунікації, запобігати конфліктам в освітньому процесі.

Психологічна компетентність: розуміння вікових та індивідуальних особливостей дітей; вміння створювати сприятливий емоційний клімат і налагоджувати взаємодію між дітьми, педагогами та батьками; “керувати власними емоціями у професійній діяльності чи/або під час спілкування з іншими учасниками освітнього процесу; запобігати професійному вигоранню та коригувати власну професійну діяльність з урахуванням власного психо-емоційного стану.” [2 с.16-17]

Цифрова грамотність: використання інформаційно-комунікаційних технологій для освітньої роботи, зокрема дистанційної; знаходити, опрацьовувати, критично оцінювати зміст, достовірність, надійність

інформаційних джерел та застосовувати їх у професійній діяльності; дотримуватися правових вимог використання електронних освітніх ресурсів в професійній діяльності;

Комунікативні та соціальні навички: здатність ефективно взаємодіяти з колегами, дітьми та їхніми батьками; сприяння формуванню в дітей навичок спілкування, командної роботи та етичної поведінки; уникати та попереджати вплив власних поглядів, упередженого ставлення та стереотипів у судженнях і діях; формувати толерантне ставлення в учасників освітнього процесу.

Навички саморозвитку та рефлексії: прагнення до постійного професійного зростання, участь у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації; рефлексія власної діяльності та її вдосконалення; аналізувати, усвідомлювати, узагальнювати результати власної професійної діяльності; визначати відповідальність власних професійних компетентностей вимогам професійного стандарту та виявляти труднощі, усувати недоліки власної професійної діяльності.

Професійний стандарт “Вихователь закладу дошкільної освіти” (Наказ Мінекономіки №755-21 від 19.10.2021 р.) [2, с.7-8] визначає такі трудові функції вихователя ЗДО та професійні компетентності (за трудовою дією / групою трудових дій, що до них входять):

Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу

Компетентності:

– *прогностична* (здатність планувати, прогнозувати результати освітнього процесу; до підготовки освітнього процесу та документування власної професійної діяльності);

– *організаційна* (здатність до забезпечення освітнього процесу державною мовою, до обрання ефективних методів, форм, засобів організації освітнього процесу з урахуванням потреб здобувачів; здатність організовувати дитячу діяльність та підтримувати діяльність, ініційовану дитиною; забезпечувати здобуття освіти особами з ООП);

- *оцінювально-аналітична* (здатність визначати рівень сформованості у дітей компетентностей, здійснювати та інтерпретувати результати моніторингу якості освітньої діяльності, адаптувати та коригувати освітній процес);

- *предметно-методична* (здатність формувати у дітей ключові компетентності).

Участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного середовища

Компетентності:

- *здоров'язбережувальна* (здатність організовувати фізично та психологічно безпечне середовище);

- *проектувальна* (здатність проектувати й організовувати “освітні осередки за принципами універсального дизайну та розумного пристосування”).

Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

Компетентності:

- *психоемоційна* (здатність до самоконтролю, толерантності, саморегуляції, реагування на зміни, стресостійкість та адаптивність, гнучкість);

- *педагогічне партнерство* (здатність до ефективної співпраці, комунікації, командної взаємодії, організації учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємовідповідальності);

- *морально-етична* (здатність враховувати особливості (мовні, соціальні, релігійні тощо) у освітньому процесі, уникати стереотипів, упередженого ставлення).

Професійний розвиток та самовдосконалення

Компетентності:

- *здатність до навчання впродовж життя* (здатність до саморефлексії, самооцінювання власної діяльності, здатність до планування та реалізації плану професійного розвитку, самоосвіти);

- *інформаційно-комунікативна* (здатність вихователя орієнтуватися у інформаційному просторі, використовувати інформаційно-комунікативні технології, електронні освітні ресурси у роботі, дотримуватись правил безпеки і

цифровому середовищі).

Отже, професійні компетентності сучасного вихователя закладу дошкільної освіти включають інтеграцію особистісних, професійних і соціальних навичок, таких як емоційна стійкість, інноваційний підхід до навчання та комунікація. Вихователь повинен адаптуватися до змін в освітньому середовищі, зокрема використовувати цифрові технології та інтерактивні методи. Значна увага приділяється розвитку в дітей емоційного інтелекту, критичного мислення та творчих здібностей. У сучасних умовах важливим є також забезпечення безпеки та підтримка інклюзії, що включає здоров'язбережувальні компетенції.

1.5. Аналіз сучасних підходів до професійної підготовки вихователів. Компетентнісна модель вихователя закладу дошкільної освіти

Аналіз сучасних підходів до професійної підготовки вихователів – це тема, що привертає значну увагу у зв'язку з динамічними змінами в освітніх системах, особливо у сфері дошкільної освіти. Професійна підготовка вихователів є вирішальним елементом, оскільки від її якості залежить рівень навчання та виховання дітей, їх розвиток і соціалізація.

Сучасні підходи до підготовки вихователів спираються на концепцію компетентнісного підходу, який дозволяє формувати у вихователів необхідний набір знань, умінь, навичок та цінностей для ефективного виконання професійних завдань [9]. Цей підхід робить акцент на розвитку як особистісних, так і професійних якостей, що дозволяє сучасному вихователю працювати у світі, що швидко змінюється.

Професійна підготовка вихователів – складний і багатогранний процес, що потребує детального аналізу сучасних тенденцій і підходів, спрямованих на забезпечення якісного навчання і виховання дітей дошкільного віку. В умовах реформування освітньої системи та зростання вимог до педагогічних

працівників особливо важливою стає проблема оновлення методів, підходів і змісту підготовки фахівців для закладів дошкільної освіти [14].

Компетентнісний підхід акцентує увагу на формуванні цілісного комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності. Основними компонентами компетентнісного підходу є когнітивний, операційно-діяльнісний та ціннісно-смысловий елементи, які забезпечують цілісний розвиток майбутнього вихователя як особистості і як професіонала [27].

Когнітивний компонент полягає в засвоєнні теоретичних знань про дитячу психологію, педагогіку, методику навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку. На цьому етапі велика увага приділяється вивченню особливостей розвитку дітей, що є фундаментальним для розуміння їх потреб та особистісних особливостей.

Операційно-діяльнісний компонент охоплює формування практичних умінь, необхідних для роботи з дітьми, включаючи організацію освітнього процесу, застосування методів педагогічного спостереження, формування морально-етичних норм у взаємодії з вихованцями.

Ціннісно-смысловий компонент спрямований на розвиток педагогічної рефлексії та критичного мислення, що дозволяє вихователю адекватно оцінювати свою роботу, ставити перед собою професійні цілі та приймати обґрунтовані рішення у нестандартних ситуаціях.

Застосування інноваційних технологій є ще одним важливим аспектом підготовки сучасних вихователів. До інноваційних методів належать проєктне та проблемне навчання, інтерактивні методики, технології розвитку критичного мислення, а також інформаційно-комунікаційні технології. Інтерактивні методи, такі як рольові ігри, дискусії, групові проєкти, сприяють активізації навчального процесу, формуванню навичок співпраці та розвитку комунікаційних здібностей у майбутніх вихователів. Особлива увага приділяється також використанню ІКТ, що є необхідним у сучасному інформаційному суспільстві, де цифрова грамотність стала одним з основних професійних умінь.

У монографії О. Вознюк, О. Дубасенюк знаходимо поняття “*партисипативно-інтерактивного підходу*” (від англ. «брати участь») у підготовці майбутнього фахівця, який ґрунтується на теорії партисипативності, яка впроваджується в галузі соціального управління та набула розквіту у 80-90 рр. XX ст. [12]. Цей підхід орієнтує учасників освітнього процесу до активності, розуміння взаємодоповнюваності їхніх здібностей та особистісних ресурсів, спільного характеру процесу навчання, активної міжособистісної комунікації, самоорганізації та самоврядування. Відтак цей підхід спрямовує педагогічний процес до реалізації стану щільної інтеракції, тобто взаємодії (що характеризується певними системно-функціональними, технологічними особливостями) всіх учасників у контексті вирішення певної педагогічної задачі, досягнення конкретної освітньої мети.

Проектне навчання дає можливість студентам вирішувати конкретні педагогічні задачі шляхом реалізації невеликих проектів, що вимагають дослідження, аналізу, планування та оцінювання [53]. Це стимулює творче мислення, розвиває ініціативність і допомагає глибше засвоювати матеріал, оскільки студенти змушені шукати нестандартні рішення. Проблемне навчання передбачає вирішення задач, які не мають однозначної відповіді, що дозволяє майбутнім вихователям знаходити індивідуальні підходи до дітей і ситуацій.

Зважаючи на специфіку роботи з дітьми дошкільного віку, підготовка вихователів має акцентувати увагу на психолого-педагогічних аспектах. Важливе місце займає розвиток емоційного інтелекту, що дозволяє майбутньому вихователю краще розуміти власні емоції та емоції інших людей. Професійна підготовка повинна включати тренінги з розвитку емпатії, вміння взаємодіяти з дітьми різних темпераментів, знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини. [33] Це надзвичайно важливо, оскільки вихователю потрібно не лише передавати знання, але й створювати атмосферу підтримки та безпеки для дітей, щоб сприяти їх гармонійному розвитку.

Також важливим є розвиток комунікативних навичок, які необхідні для ефективної взаємодії з колегами, батьками та дітьми. Програми підготовки

повинні включати практичні вправи, що допомагають студентам освоювати техніки ефективної комунікації, уникати конфліктів, проявляти толерантність і розуміння до різних точок зору.

Інклюзивна освіта є актуальною темою в сучасній педагогічній науці, і підготовка вихователів також має відповідати потребам дітей з особливими освітніми потребами [21]. Інклюзія передбачає надання рівних можливостей для навчання всім дітям, незалежно від їх фізичних чи психічних особливостей. У зв'язку з цим, у програмах підготовки вихователів велика увага приділяється курсам з інклюзивної педагогіки, які надають майбутнім фахівцям знання та навички для роботи з різними категоріями дітей. Вихователі повинні вміти створювати адаптивне середовище, застосовувати відповідні методики та індивідуальний підхід, щоб кожна дитина мала можливість розвиватися відповідно до своїх здібностей і потреб.

Практична підготовка є ключовим елементом у формуванні професійної компетентності вихователів. Під час проходження педагогічної практики студенти мають можливість безпосередньо працювати з дітьми, застосовувати теоретичні знання у реальних умовах, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку професійних навичок. Під час проходження практики студенти набувають досвіду взаємодії з дітьми, що сприяє глибшому розумінню педагогічних процесів та забезпечує зв'язок між теорією та практикою.

Саме у процесі практичної підготовки студенти можуть спробувати себе у ролі вихователя. Це дає можливість зрозуміти специфіку роботи з дітьми дошкільного віку, формувати стратегії педагогічної діяльності, що відповідають вимогам сучасного освітнього середовища.

Оскільки сучасне суспільство потребує фахівців, здатних до постійного самовдосконалення, важливим аспектом підготовки вихователів є навчання принципам і методам самоосвіти. Неперервний професійний розвиток є умовою забезпечення високої якості педагогічної діяльності, адже вихователю потрібно постійно оновлювати знання про нові педагогічні теорії, методики, нормативні акти, особливості розвитку дітей. Тому в сучасних програмах підготовки

акцентується увага на формуванні навичок самоосвіти, організації особистісного професійного розвитку, аналізу та критичного оцінювання власної педагогічної діяльності.

Аналіз сучасних досліджень процесу підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку показує, що в останні роки активно розвивається *діяльнісний підхід*. Він орієнтований на стимулювання творчого потенціалу особистості та врахування індивідуальних особливостей студентів через залучення їх до самореалізації та особистісного розвитку. Цей підхід передбачає вибір навчальних предметів, що відповідають специфіці майбутньої професійної діяльності, з акцентом на засвоєння культурно-історичного досвіду та його передачу через соціальну практику. Відбір освітнього контенту має бути системним і повним, з метою розвитку кваліфікаційної компетентності майбутнього вихователя. У навчальному процесі важливо виокремлювати дві складові: предметно-процесуальний зміст, що піддається спостереженню та контролю, і предметно-діяльнісний зміст, поділений на три рівні: наочно-матеріалізований, предметно-матеріальний та словесно-знаковий.

Компетентнісна модель вихователя закладу дошкільної освіти є важливим аспектом сучасної педагогічної науки, адже вона визначає професійні стандарти та вимоги до фахівців, які забезпечують розвиток та виховання дітей на найперших етапах їхнього життя [26].

Поняття компетентності стало ключовим у сучасних підходах до підготовки педагогічних кадрів, адже воно охоплює не лише знання, а й уміння, навички, особистісні якості, цінності та установки, які визначають ефективність діяльності вихователя у взаємодії з дітьми, їхніми батьками та колегами. Компетентнісна модель орієнтується на формування цілісної особистості педагога, здатного творчо підходити до виконання своїх професійних обов'язків і гнучко адаптуватися до швидкозмінюваних умов сучасного суспільства.

Якості сучасного вихователя багато в чому визначаються його ерудицією і високою культурою [47]. Освічений педагог також повинен бути носієм високої культури. Вихователь завжди є наочним прикладом для вихованців,

своєрідним еталоном поведінки і вчинків. Ідеальний педагог мусить володіти кількома призначеннями: бути хорошим спеціалістом, працівником і людиною

Для спеціаліста характерні такі якості: знання педагогічної теорії та психології, майстерність у навчанні і вихованні, уміння організувати робочий процес, а також глибока любов до своєї справи та вихованців. Важливими є також педагогічні здібності, загальна ерудиція, терплячість, емпатія, оптимізм, здатність до винахідливості та швидкості реакцій. До інших важливих характеристик належать душевна щедрість, емоційна врівноваженість, здатність до самовладання, справедливість, організаторські здібності, товарицькість і вміння слухати.

Для працівника важливі вміння визначати мету та досягати її, планувати час, систематично підвищувати кваліфікацію, підвищувати продуктивність праці і розвивати творчі здібності. Не менш важливими є дисциплінованість, відповідальність, активність, наполегливість та вміння працювати в колективі, а також здатність орієнтуватися у виробничих ситуаціях.

Для людини важливі високі моральні якості, активна життєва позиція та участь у громадському житті. Також важливими є повага до законів, патріотизм, готовність до захисту країни, здоровий спосіб життя, духовність, релігійність, моральність та критичне ставлення до своїх вчинків.

Н. К. Сергєєв представляє характеристику особистості педагога як єдність чотирьох «блоків»[46] .

Перший включає в себе опис властивостей і характеристик особистості, що виражають її етично-світоглядні й громадські позиції з урахуванням сучасних запитів суспільства й особистості.

Другий блок включає індивідуально-типологічні властивості викладача – стиль спілкування і його ментальність, емоційність і її динаміку, здібність до імпровізації, розвиненість професійної інтуїції тощо, без яких не можна зрозуміти і реалізувати авторську природу педагогічної діяльності.

Третій блок відображає уміння і навички фахівця, система яких повинна бути необхідною і достатньою для організації цілісно орієнтованого

педагогічного процесу в різних ситуаціях професійної діяльності.

Четвертий блок включає систему знань педагога, яка повинна адекватно представляти цілісну наукову картину педагогічної діяльності, бути вичерпною для реалізації значення і установок професійної діяльності, зображеної в першому блоці.

Більш «практико орієнтованим» є підхід, поданий в концепції, де як провідні характеристики особистості педагога виділяють поняття «компетентність» і «майстерність».

У контексті розуміння освіти як гуманітарного середовища психологічна компетентність педагога включає такі компоненти: особистісно-гуманна орієнтація, вміння системно сприймати педагогічну реальність і системно в ній діяти, вільна орієнтація в предметній галузі, володіння сучасними педагогічними технологіями. Перераховані чотири структурні компоненти професійної компетентності в сучасній освітній ситуації доповнюються ще трьома [41].

По-перше, компетентність виявляється в умінні співвіднести свою діяльність з тим, що напрацьовано на рівні світової педагогічної культури загалом, вітчизняної педагогіки, здатності продуктивно взаємодіяти з досвідом колег, інноваційним досвідом, в умінні узагальнити і передати свій досвід іншим.

По-друге, в умовах ситуації виховання (навчання), що постійно змінюється, необхідною нормативною якістю педагога стає креативність як спосіб буття в професії, бажання і вміння створювати нову педагогічну реальність на рівні цінностей (цілей), змісту, форм і методів різноманітних освітніх процесів і систем.

І, нарешті, психологічно компетентний педагог будь-якого рівня здатний до рефлексії, тобто до способу мислення, що передбачає відчужений погляд на педагогічну реальність, історико-педагогічний досвід, на власну особистість.

Усі названі складові професійно-педагогічної компетентності тісно переплітаються, утворюючи складну структуру, що формує «ідеальну модель» фахівця, визначаючи його особистісно-діяльнісну характеристику, оскільки

компетентність виявляється тільки в ході діяльності і може бути оцінена тільки в рамках конкретної професії.

У психологічній літературі часто вживають інший термін – психологічна культура, що передбачає інший контекст, контекст людської культури, для якого характерні вияви специфічного, своєрідного, унікального, який відображає цілісність її носія, творця, суб'єкта, його духовний початок, тобто мова про психологічну і педагогічну культуру на рівні особистості може починатися лише з того моменту, коли з'являється, усвідомлюється і цілеспрямовано реалізовується індивідуальне значення професійної діяльності [45].

Однією з ключових особливостей компетентнісної моделі є інтеграція знань із різних сфер, що допомагає вихователю створити найбільш сприятливі умови для всебічного розвитку дитини. Вихователь повинен володіти глибокими знаннями з дитячої психології, педагогіки, методики раннього навчання та розвитку, а також основами інклюзивної освіти для роботи з дітьми з особливими потребами. Важливо, щоб вихователь не просто знав теоретичні основи цих дисциплін, але й вмів адаптувати їх до реальних умов роботи, розробляючи індивідуальні підходи до кожної дитини, враховуючи її потреби, інтереси та особливості розвитку. Така інтеграція знань є важливим фактором у формуванні цілісної, гармонійної особистості дитини, яка отримує якісне навчання і виховання.

Не менш важливою складовою компетентності вихователя є його емоційний інтелект, який включає здатність розуміти і керувати власними емоціями, а також чутливість до емоційного стану дітей і вміння створювати атмосферу емоційної підтримки і безпеки. Це особливо важливо в роботі з дітьми дошкільного віку, які ще не повністю усвідомлюють свої емоції і потребують особливої уваги з боку дорослого для формування емоційної стабільності та розвитку комунікативних навичок. Вихователь, здатний контролювати свої емоції та вміло реагувати на емоційні прояви дітей, допомагає їм навчитися висловлювати свої почуття, розвивати співчуття, толерантність і здатність до співпереживання. Таким чином, вихователь виконує

роль своєрідного емоційного наставника, який не тільки навчає, але й підтримує, надихає та сприяє особистісному зростанню кожної дитини.

Окремо слід звернути увагу на комунікативну компетентність вихователя, яка є не менш важливою, оскільки від якості комунікації значною мірою залежить ефективність усієї роботи з дітьми та їхніми батьками. Вихователь має вміти встановлювати довірливі відносини, як із вихованцями, так і з їх родинами, створювати атмосферу відкритості, що сприяє позитивному сприйняттю та розкриттю потенціалу дітей. Батьки часто потребують підтримки та консультацій з боку вихователя щодо виховання, розвитку, можливих проблем у поведінці дітей, тому вихователь має бути компетентним у питаннях розвитку та виховання дітей і вміти надавати професійну допомогу. Він також повинен знати особливості взаємодії в педагогічному колективі, адже успішність освітнього процесу часто залежить від взаємодії з колегами, організації спільних заходів і підтримки один одного у вирішенні складних ситуацій.

Професійна компетентність вихователя включає також педагогічні та методичні навички, що дозволяють йому організовувати навчально-виховний процес на високому рівні, використовувати сучасні методики, технології та підходи до навчання. Вихователь повинен знати і вміти застосовувати методи ігрової діяльності, яка є основним видом діяльності дітей дошкільного віку і має великий виховний потенціал. Важливо, щоб він не лише вмів організовувати ігровий процес, але й використовував гру як засіб навчання, збагачення досвіду, формування соціальних навичок. Сучасна компетентнісна модель також акцентує увагу на вміннях вихователя працювати з інноваційними засобами та технологіями, зокрема інформаційно-комунікаційними технологіями, що відкриває нові можливості для розвитку дітей та адаптації їх до реалій сучасного цифрового суспільства [15].

Важливою складовою є також рефлексивна компетентність, яка забезпечує здатність вихователя до аналізу своєї діяльності, самооцінки, постановки і досягнення особистих і професійних цілей. Рефлексія дозволяє вихователю осмислювати свої дії, аналізувати їх результативність, відстежувати

прогрес у розвитку дітей та робити висновки щодо корекції своєї педагогічної діяльності. Це забезпечує можливість безперервного професійного розвитку та самовдосконалення, що є особливо важливим у контексті сучасних вимог до освітньої сфери, де зміни відбуваються дуже швидко, і кожен педагог має відповідати цим змінам.

Компетентнісна модель вихователя також акцентує увагу на розвитку його морально-етичної культури. Професія вихователя передбачає високу моральну відповідальність за свої дії, адже він має бути прикладом для дітей і допомагати їм формувати уявлення про добро, чесність, повагу до інших. Морально-етичні якості вихователя проявляються у його ставленні до дітей, батьків і колег, у дотриманні етичних норм та стандартів поведінки, у толерантності та повазі до різноманітності. Етична компетентність є важливою складовою професійної моделі, оскільки вона формує довіру до вихователя з боку батьків та дітей, а також визначає рівень взаємин в освітньому середовищі.

Компетентнісна модель вихователя закладу дошкільної освіти також передбачає здатність до співпраці та взаємодії у професійному середовищі. В умовах колективної роботи, коли педагогічний процес передбачає взаємодію з іншими фахівцями, вихователь повинен володіти здатністю працювати в команді, вміти домовлятися, обмінюватися досвідом, шукати компромісні рішення та підтримувати атмосферу поваги й взаєморозуміння. Вміння працювати в команді є особливо цінним у сучасних дошкільних закладах, які часто включають багатoproфільні колективи, що об'єднують вихователів, логопедів, психологів та інших фахівців.

Таблиця 1.6 відображає основні компоненти компетентнісної моделі вихователя закладу дошкільної освіти.

Таблиця 1.6

Основні компоненти компетентнісної моделі вихователя

Компетентність	Суть компетентності	Приклад реалізації
Педагогічна	Знання методик навчання та виховання, вміння організувати навчальний процес з урахуванням вікових	Використання гри як навчального методу, залучення інтерактивних технологій, адаптація навчальних матеріалів.

Компетентність	Суть компетентності	Приклад реалізації
	особливостей дітей, застосування інноваційних підходів і технологій.	
Емоційна	Здатність розпізнавати емоції дітей, керувати своїми емоціями, створювати позитивний емоційний клімат у групі.	Підтримка дітей у стресових ситуаціях, розвиток емоційної чутливості.
Комунікативна	Вміння ефективно спілкуватися з дітьми, батьками та колегами, будувати довірливі відносини.	Проведення консультацій для батьків, організація зустрічей, ефективне слухання та відповіді на запити.
Рефлексивна	Здатність аналізувати свою діяльність, оцінювати власні досягнення та недоліки, розробляти плани особистого розвитку.	Самоаналіз після навчальних занять, визначення цілей професійного розвитку.
Морально-етична	Усвідомлення етичних стандартів професії, дотримання моральних норм у взаєминах із дітьми, колегами, батьками.	Дотримання конфіденційності, демонстрація толерантності, повага до різноманітності.
Інноваційно-технологічна	Вміння працювати з сучасними технологіями та засобами навчання, адаптація до нових технологічних вимог і можливостей.	Використання електронних освітніх ресурсів, мультимедійних презентацій, участь в онлайн-курсах для підвищення кваліфікації.
Співпраця і взаємодія у колективі	Здатність працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими педагогами та спеціалістами для досягнення спільних освітніх цілей.	Участь у методичних об'єднаннях, спільне проведення заходів, консультації з іншими фахівцями.

Джерело: Розроблено автором самостійно.

Отже, сучасні підходи до професійної підготовки вихователів передбачають комплексний розвиток особистісних і професійних якостей, інноваційні методики навчання та гнучкі освітні програми, що спрямовані на формування компетентного, самодостатнього і висококваліфікованого фахівця.

Аналіз науково-педагогічних досліджень з обраної теми дає змогу узагальнити висновки щодо підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку на основі комплексу освітніх підходів. Отже, результатом підготовки майбутнього вихователя на засадах діяльнісного, інтегративного, інтерактивного, компетентнісного, особистісного підходів має бути фахівець, який володіє системою теоретичних знань, а також сформованими навичками їх застосування; якому притаманні професійні якості та особистісні моральні

цінності; який володіє активною життєвою позицією та навичками ефективної взаємодії в педагогічній спільноті й сучасному суспільстві.

Компетентнісна модель вихователя є багатогранною, інтегруючою як особистісні, так і професійні якості, що визначають рівень ефективності його діяльності. Вона не обмежується лише педагогічними знаннями, а включає широкий спектр навичок і цінностей, що забезпечують всебічний розвиток дітей і сприяють формуванню гармонійної особистості. Вихователь, сформований за цією моделлю, не просто виконує свої професійні обов'язки, але й створює середовище, в якому кожна дитина має можливість реалізувати свій потенціал, відчувати підтримку і захист, що є основою для формування щасливої і впевненої особистості.

Висновки до розділу 1

Сучасні вимоги до вихователя в умовах динамічних змін суспільства визначають його роль як багатогранного фахівця, здатного забезпечувати гармонійний розвиток дитини через інноваційні методи навчання та виховання. Успішна діяльність вихователя базується не лише на глибоких знаннях педагогіки й дитячої психології, методик навчання та виховання, але й на розвинених комунікативній, емоційній, рефлексивній, громадській, соціальній, культурній, лідерській, підприємницькій, етичній, прогностичній, організаційній, оцінювальній-аналітичній, предметно-методичній, здоров'язбережувальній, проєктувальній, психо-емоційній, педагогічно партнерській, морально-етичній та інформаційно-комунікативній компетенціях.

Сучасний вихователь є прикладом для наслідування, що створює сприятливе емоційне середовище й допомагає дитині формувати соціальні та моральні цінності. Висока професійна підготовка включає вміння адаптувати методи роботи до індивідуальних особливостей дітей, інтегруючи інноваційні технології, зокрема інтерактивні методи й інклюзивні практики.

Вихователь має бути творчим, відкритим до самоосвіти й готовим до змін, оскільки його діяльність передбачає безперервне вдосконалення. Особливу увагу слід приділяти формуванню емоційного інтелекту педагога, який допомагає будувати довірливі стосунки з дітьми та батьками, а також адаптуватися до їхніх потреб.

Компетентнісна модель вихователя визначає високі стандарти його професійної діяльності, які забезпечують гармонійний розвиток кожної дитини, сприяючи її соціалізації та успішній інтеграції в суспільство.

РОЗДІЛ 2

РОЗРОБКА ТА ЕМПІРИЧНА ПЕРЕВІРКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Теоретична модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

Модель сучасного вихователя – це комплекс теоретичних і практичних знань, навичок та особистісних якостей, які є необхідними для успішного здійснення освітньої діяльності. Вона описує компетенції та принципи, на яких ґрунтується професійна діяльність вихователя, а також акцентує увагу на психологічних і педагогічних аспектах розвитку дитини.

На основі теоретичного аналізу, здійсненого у попередньому розділі роботи, нами було визначено такі основні компоненти, що можуть утворити портрет сучасного вихователя, який відповідає вимогам суспільства та орієнтована на всебічний розвиток дошкільника. Ці компоненти визначають як професійні, так і особистісні якості вихователя, а також підходи до організації освітнього процесу (рис. 2.1).

1. Особистісні якості:

- емпатія та чуйність: здатний розуміти емоції дітей, підтримувати їх у складних ситуаціях, допомагати будувати здорові міжособистісні стосунки.
- творчість та ініціативність: готовність шукати нові підходи до виховання, експериментувати з методиками та інструментами, використовувати креативність у щоденній роботі.
- стресостійкість та емоційна стабільність: вихователь повинен зберігати спокій та професіоналізм у будь-яких обставинах, справляючись зі стресовими ситуаціями та різними поведінковими викликами дітей.
- мотивація до постійного саморозвитку: постійне навчання, вдосконалення професійних знань та навичок, готовність приймати нові освітні виклики,

готовність до саморозвитку та самоаналізу (рефлексія своєї діяльності та корекція власного підходу в роботі з дітьми).

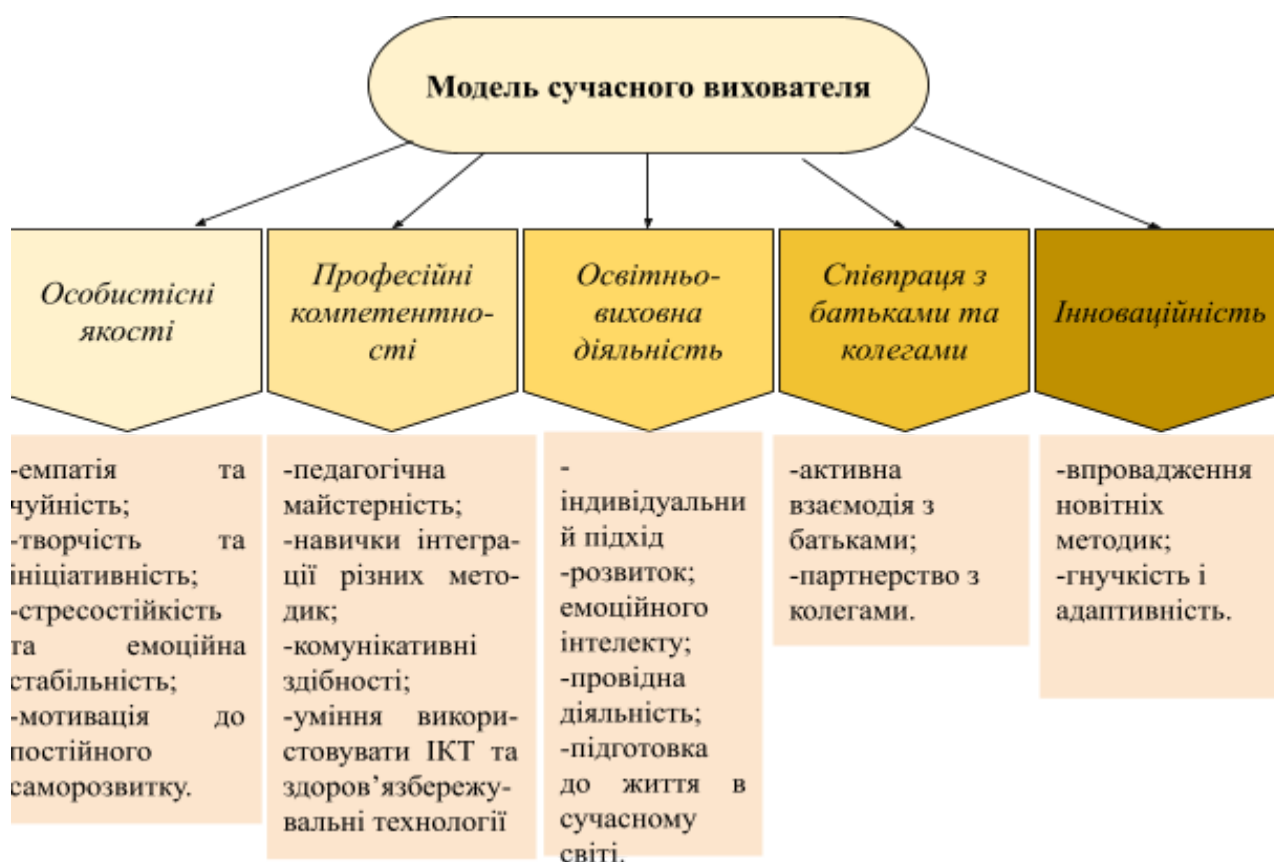

Рис. 2.1. Модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

2. Професійні компетентності

– педагогічна майстерність: педагогічні навички (знання та вміння організовувати освітній процес, застосування інтерактивних та індивідуальних підходів; методи навчання та виховання (уміння використовувати методи заохочення та корекції поведінки, стимулювання розвитку самостійності, мотивації та інтересу до навчання тощо), психологічні знання (знання вікових, індивідуальних і соціальних особливостей розвитку дітей); навички спостереження та аналізу (здатність проводити об'єктивний аналіз поведінки дітей, відслідковувати їхній емоційний стан та розвиток), глибокі знання вікової психології, розуміння потреб дітей дошкільного віку, вміння створювати середовище, яке сприяє розвитку.

– навички інтеграції різних методик: вихователь повинен володіти сучасними освітніми методиками (особистісно-орієнтованими, інтерактивними,

проектними) і вміти адаптувати їх до потреб дітей.

- комунікативні компетенції: важливо мати розвинені навички ефективної взаємодії як з дітьми, так і з батьками, колегами та іншими учасниками освітнього процесу (вміння будувати довірливі стосунки з дітьми (здатність встановлювати контакт та підтримувати позитивний емоційний клімат у групі); ефективна комунікація з батьками (уміння передавати інформацію про успіхи та труднощі дитини, підтримувати взаєморозуміння та співпрацю); командна робота (вміння співпрацювати з колегами, психологами та іншими фахівцями для досягнення максимального розвитку кожної дитини).
- уміння використовувати цифрові технології: здатність інтегрувати технології у навчальний процес (використання мультимедіа, освітніх програм, інтерактивних ігор тощо), щоб зробити навчання цікавим і актуальним для дітей;
- уміння використовувати здоров'язберезувальні технології: здатність впроваджувати в освітній процес методи та підходи, які сприяють зміцненню фізичного та психологічного здоров'я дітей (знання і використання фізкультурних вправ, дихальних і релаксаційних технік, профілактичних заходів для попередження захворювань, а також розвиток у дітей здорових звичок, таких як правильне харчування та режим дня).

3. Освітньо-виховна діяльність

- індивідуальний підхід: Сучасний вихователь орієнтується на індивідуальні особливості кожної дитини, її інтереси, потреби та рівень розвитку. Навчання відбувається в атмосфері підтримки, де дитина відчувається цінною і прийнятою.
- розвиток емоційного інтелекту: Важливо допомагати дітям усвідомлювати і контролювати свої емоції, вчити співчуттю та взаємодії з іншими, вирішувати конфлікти мирним шляхом.
- провідна діяльність дітей: Гра є центральним елементом діяльності дошкільнят. Вихователь організовує навчальний процес через ігри, які сприяють розвитку креативності, критичного мислення, комунікативних навичок і фізичних здібностей.

- підготовка до життя в сучасному світі: Вихователь має надавати дітям навички, що допоможуть їм у подальшому житті, зокрема базові навички спілкування, самообслуговування, соціальної взаємодії.
- повага до особистості дитини (ставлення до кожної дитини з повагою, розуміння її права на власну думку і розвиток), принцип гуманізму (акцент на всебічному розвитку особистості та вихованні моральних цінностей), конфіденційність (збереження конфіденційності інформації про дитину та її сім'ю) [29].

4. Співпраця з батьками та колегами

- активна взаємодія з батьками: сучасний вихователь тісно співпрацює з батьками, підтримує з ними постійний контакт, надає рекомендації щодо виховання та розвитку дитини, організовує спільні заходи.
- партнерство з колегами: вихователь повинен працювати у команді, обмінюватися досвідом, допомагати один одному у вдосконаленні освітнього процесу. Це сприяє створенню гармонійного та підтримуючого освітнього середовища.

5. Інноваційність

- впровадження новітніх методик: Вихователь застосовує сучасні педагогічні інновації, включаючи елементи STEM/STEAM, проєктне навчання, елементи екологічного виховання та технологічні рішення.
- гнучкість і адаптивність: сучасний вихователь вміє швидко реагувати на зміни у навчальних тенденціях, пристосовуватися до нових умов та технологій.

Ця модель допомагає забезпечити комплексний підхід до освітнього процесу, що орієнтований на індивідуальні потреби кожної дитини, сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку та навчання. Модель також слугує орієнтиром для оцінювання якості роботи вихователя та його професійного зростання.

Психолого-педагогічна модель вихователя сучасного ЗДО є свого роду складовою описаної вище моделі та конкретизує особистісні якості, соціально-психологічні риси та педагогічні здібності вихователів.

Ми розглядаємо її у двох контекстах (рис. 2.2):

– у функціонально-динамічному контексті – сукупність професійних знань, умінь, компетентностей (загальних і фахових), особистісних якостей і властивостей, професійних здібностей, професійної спрямованості, мотивації до ефективної професійної діяльності та психолого-педагогічної професійної надійності вихователя;

– у структурному – система психолого-педагогічних блоків з заданими характеристиками і властивостями, певним чином узгоджених за змістом, часом і метою, що відтворюють спрямовану професійну активність вихователя та його особистісну організацію в процесі взаємодії з учасниками освітнього процесу.

У структурному контексті вона включає кілька блоків, які складаються з певних компонентів, що функціонально взаємодіють між собою та і забезпечують ефективну професійну діяльність сучасного вихователя ЗДО:

1) компетентнісно-особистісний (сукупність знань, умінь, компетентностей, необхідних особистісних якостей і їх ефективна реалізація в освітньому процесі; комунікативні здібності; організаційні здібності);

2) мотиваційний (мотивація до ефективної професійної діяльності: домінування мотивації до успіху та зниження мотивації до уникнення невдач);

3) професійно-управлінський (ефективне управління вихователем процесом навчання та виховання дітей дошкільного віку);

4) професійно-орієнтаційний (спрямованість вихователя: на професійну діяльність, на інших, на себе, а не на формальну взаємодію);

5) професійно-конструктивний (відсутність професійних деформацій, професійного вигорання чи інших професійних захворювань, синдромів, симптомів).

Рис. 2.2. Психолого-педагогічна модель сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

Джерело: Розроблено автором самостійно

Отже, психолого-педагогічна модель вихователя є необхідною для підтримки професійного стандарту діяльності у сфері виховання та розвитку дітей. Вона допомагає вихователю краще розуміти свої ролі та завдання, а також вдосконалювати методи роботи, орієнтуючись на добробут і розвиток кожної дитини.

2.2. Характеристика вибірки, опис дослідження та використаних методів

Базою дослідження було обрано ЗДО № 5 та ЗДО № 12 м. Чернівці.

Усього в дослідженні взяло участь 30 вихователів. Середній вік досліджуваних 33,2 роки, стаж – 6,9 років.

Також у дослідженні взяли участь 115 респондентів, які пройшли онлайн експрес-опитування щодо створення портрету ідеального вихователя ХХІ століття (див. Дод. В).

До групи експертів увійшли 6 педагогічних працівників: 2 директори ЗДО, 2 методисти та 2 вихователів вищої категорії.

Для отримання репрезентативних даних також було опитано 45 батьків дітей, що відвідують ці заклади, та 32 дітей старшої дошкільної групи. Такий підхід дозволив врахувати бачення сучасного вихователя різними категоріями респондентів.

З метою перевірки створеної нами моделі, було підібрано діагностичний інструментарій для дослідження кожного її блоку:

З метою дослідження компетентісно-особистісного блоку було використано такі методики:

– методику на визначення «Комунікативних і організаторських здібностей» (КОЗ-2) В. Синявського та Б. Федоришина для визначення їх рівня сформованості у вихователів (див. Дод. Г);

Методика містить 40 запитань, на кожне з яких досліджуваному потрібно відповісти: «так, згодний» або «ні, не згодний».

Дослідження проводилось із використанням автоматизованого тестування для спрощення збору й обробки даних.

Крім стандартизованих методик було використано Інтернет-опитування “Портрет вихователя ХХІ століття” (див. Дод. В) та опитування батьків і дітей (див. Дод. А, Дод. Б).

Онлайн-анкета (див. Дод. В.) містить перелік важливих якостей сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, кожен з яких необхідно було оцінити, використовуючи шкалу: **5** – якість дуже важлива, **4** – важлива, **3** – нейтральна, **2** – менш важлива, **1** – неважлива. Відсоток важливості якості розраховувався за формулою (Відсоток важливості якості = $\left(\frac{\text{Середня оцінка}}{5}\right) * 100\%$). На основі отриманих результатів виділити якості, які: найважливіші для сучасного вихователя (набрали від 70% і більше), помірної важливості (50–70%) та менш

значущі (до 50%).

Батькам було запропоновано закриту анкету, спрямовану на оцінку діяльності вихователів, особливості взаємодії з дітьми, а також задоволеність організацією освітнього процесу (див. Дод. А). Дітям було запропоновано прості, зрозумілі запитання для оцінки професійних якостей вихователя, таких як доброта, терплячість, здатність допомагати та підтримувати (див. Дод. Б).

З метою дослідження мотиваційного блоку було використано “Тест-опитувальник мотивації досягнення А. Меграбяна” в модифікації М.Ш. Магомет-Емінова [54], який складається з 58 тверджень, спрямованих на дослідження мотивації досягнення успіху (досягнення) та уникнення невдач. Учаснику пропонується оцінити кожне твердження, обравши варіант відповіді, що найбільше відповідає його переконанням і поведінці. Дослідження проводилося з використанням автоматизованого тестування для забезпечення швидкого отримання результатів. Підрахунок здійснюється шляхом окремого сумування балів за шкалами "мотивація досягнення успіху" та "мотивація уникнення невдач", після чого аналізується співвідношення цих показників. Методика дозволяє оцінити домінуючі мотиваційні тенденції особистості та їх вплив на професійну діяльність.

Для дослідження професійно-управлінського та професійно-орієнтаційного блоків моделі було використано “Методику діагностики стилів педагогічного спілкування” (Н.П.Фетіскіна та ін.) [20] (див. Дод. Д).

Методика «Діагностика стилів педагогічного спілкування» була застосована для оцінки стилів взаємодії вихователів із дошкільниками. У дослідженні взяли участь педагоги, які пройшли тестування за допомогою автоматизованого інструментарію.

Тест складався з 25 питань, кожне з яких спрямоване на оцінку ключових характеристик педагогічного спілкування. Учасники обирали варіанти відповіді, які найкраще характеризували їхню звичну поведінку у взаємодії з дітьми та колегами.

Результати оброблялися автоматизованою системою, яка підраховувала бали за кожною шкалою, пов'язаною зі стилем спілкування. Отримані дані дозволили визначити переважаючий стиль кожного педагога, виявити його вплив на ефективність професійної діяльності та надати рекомендації щодо розвитку навичок для досягнення гармонійного спілкування в освітньому процесі.

Для дослідження професійно-конструктивного блоку було використано “Методику діагностики емоційного вигорання” В. Бойко [19].

Представлена методика складається з 84 тверджень, спрямованих на виявлення ознак емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції професійних досягнень, допомагає оцінити психологічний стан педагога та виявити потребу у корекційних заходах.

Респондент оцінює, наскільки кожне твердження відповідає його стану або поведінці, використовуючи шкалу частотності.

Дослідження проводилося з використанням автоматизованого тестування для прискорення обробки результатів.

Підрахунок здійснюється шляхом підсумовування балів за кожною з трьох фаз вигорання, що дозволяє визначити, на якій стадії перебуває респондент і наскільки виражені симптоми.

2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація

За результатами опитування вихователів за методикою КОЗ-2 В. Синявського та Б. Федоришина (рис. 2.3) можна говорити про розмах від середнього до дуже високого у розвитку як комунікативних, так і організаційних здібностей у досліджуваних.

Так, у 16,7% (5) та 10% (3) вихователів виявлено середні рівні розвитку комунікативних та організаційних здібностей, 40% (12) та 33,3% (10) вихователям властиві високі рівні розвитку цих здібностей, а у 43,3% (13) та

56,7% (17) вихователів ці здібності розвинені на дуже високому рівні, а отже, ці легко знаходять спільну мову з оточуючими, відчують себе впевнено в колективі, швидко орієнтуються в нових складних ситуаціях, як правило, поведуться природно в новому колективі, часто стають ініціаторами, здатні до швидкого прийняття самостійних рішень, до доведення власної думки оточуючим, переконання в доцільності та правильності прийнятого рішення.

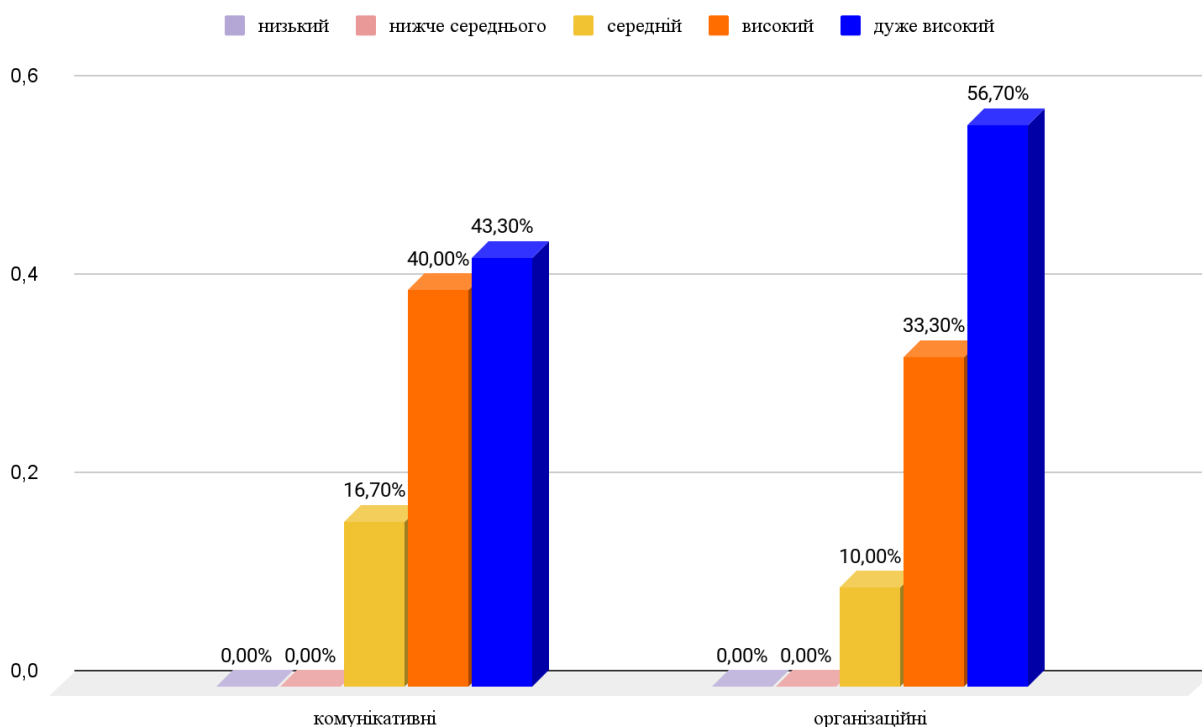

Рис. 2.3. Розподіл досліджуваних за рівнями розвитку комунікативних та організаторських здібностей за методикою КОЗ-2

Онлайн-опитування “Портрет вихователя ХХІ століття” (Анкета для оцінки важливих якостей сучасного вихователя закладу дошкільної освіти) проводилося протягом листопада–грудня 2023 року. Його мета – визначення найбільш важливих професійних і особистісних якостей вихователя закладу дошкільної освіти.

В опитуванні взяло участь 115 респондентів (рис. 2.4).

Як видно з рис. 2.4, найважливішими (більше, ніж 70%) в арсеналі сучасного вихователя ЗДО вони вважають любов до дітей (91%), уміння

зацікавити навчанням, надихати (81%), повагу до дитини, рівне ставлення до всіх (72%).

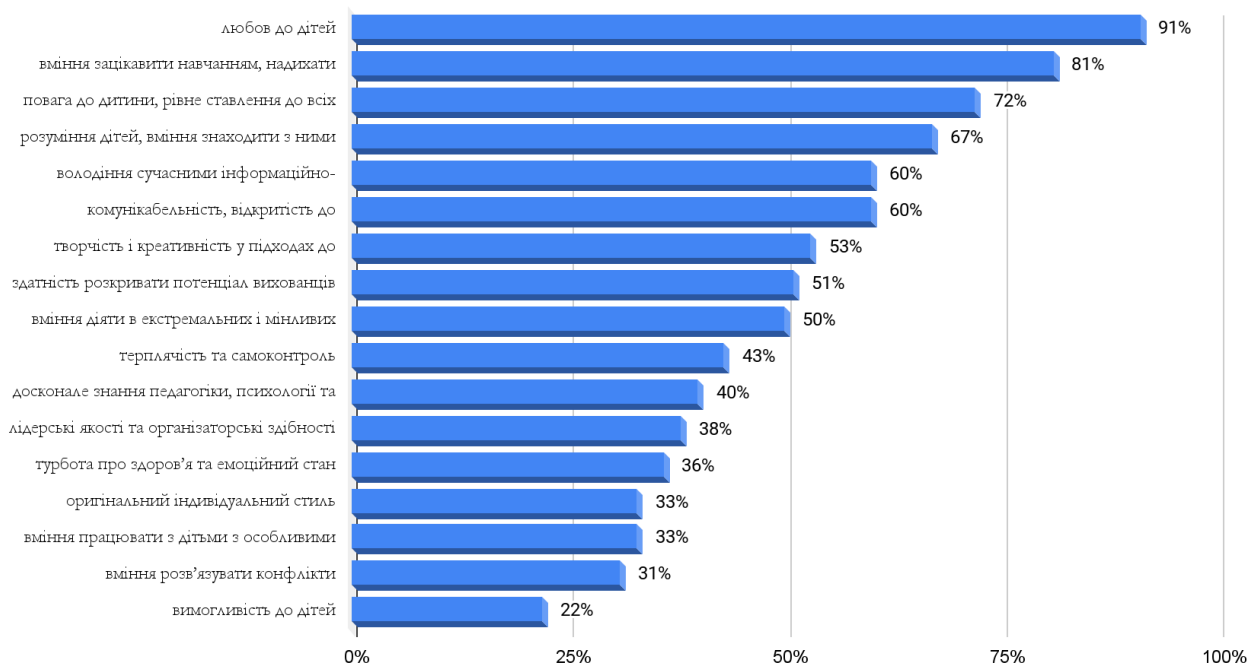

Рис. 2.4. Важливі якості сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

До помірно важливих (50-70%) для вихователя рис респонденти віднесли: розуміння дітей, вміння знаходити з ними спільну мову (67%), володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями; комунікабельність, відкритість до спілкування (60%), творчість і креативність у підходах до навчання (53%), здатність розкривати потенціал вихованців (51%), вміння діяти в екстремальних і мінливих умовах (50%).

Менш значущими якостями (менше 50%) респонденти вважають терплячість та самоконтроль (43%), досконале знання педагогіки, психології та методик дошкільної освіти (40%), лідерські якості та організаторські здібності (38%), турбота про здоров'я та емоційний стан дошкільників (36%), оригінальний індивідуальний стиль діяльності (33%), вміння працювати з дітьми з особливими освітніми потребами (33%), вміння розв'язувати конфлікти (31%), вимогливість до дітей (22%).

Результати опитування вихователів, батьків і дітей відображено у табл. 2.1, табл. 2.2, табл. 2.3

Таблиця 2.1

Результати опитування вихователів

Характеристика	Результат (%)	Примітки
Рівень професійної компетентності в організації освітнього процесу	78%	Більшість вихователів вказали на високий рівень у цій сфері
Регулярне використання інноваційних методів навчання	45%	Менше ніж половина вихователів використовують інновації
Емоційна стійкість	90%	Важлива характеристика для ефективної взаємодії з дітьми та батьками
Комунікативні здібності	85%	Важлива характеристика для ефективної взаємодії з дітьми та батьками
Терплячість	80%	Важливий аспект професіоналізму вихователя

Джерело: Розроблено автором самостійно

За результатами анкетування вихователі зазначили, що їх основні компетенції полягають у вміннях організовувати освітній процес, забезпечувати взаємодію з дітьми та батьками, а також підтримувати дисципліну в групі. Середній рівень знань і навичок вихователів оцінювався як «середній», однак багато педагогів висловили готовність покращувати свої методики та використовувати інноваційні технології в освітньому процесі.

Таблиця 2.2

Результати опитування батьків

Характеристика	Результат (%)	Примітки
Оцінка професійної компетентності вихователів	85%	Більшість батьків високо оцінили професіоналізм вихователів
Активна взаємодія вихователів з дітьми та батьками щодо прогресу дитини	60%	Показник вказує на необхідність посилення комунікації між вихователями та батьками

Створення доброзичливої та емоційно підтримуючої атмосфери в групі	90%	Важливість емоційного комфорту для розвитку дітей та взаємодії з вихователями
--	-----	---

Джерело: Розроблено автором самостійно

Батьки висловили задоволеність рівнем компетентності вихователів у своїх закладах, оцінюючи їхню роботу переважно на «добрий» або «задовільний» рівень. Найчастіше батьки підкреслювали важливість емоційної підтримки та розуміння потреб дітей з боку вихователів, а також зацікавленість у розвитку інноваційних методів навчання.

Таблиця 2.3

Результат опитування дітей

Характеристика	Результат (%)	Примітки
Оцінка вихователя як доброго і уважного	32%	Більшість дітей підкреслили важливість доброзичливості вихователя
Важливість дисципліни та організації часу під час навчального процесу	25%	Менша кількість дітей звертає увагу на організацію навчального процесу
Допомога вихователя в розумінні матеріалу та розвитку комунікативних здібностей	70%	Вихователь підтримує розвиток дітей через комунікацію та навчання

Джерело: Розроблено автором самостійно

Діти відзначили, що їх вихователі проявляють терплячість, доброту, підтримку та зацікавленість у створенні комфортного і мотивуючого освітнього середовища. Більшість дітей висловили задоволення від того, як вихователі взаємодіють з ними під час занять, та підкреслили важливість індивідуального підходу у навчанні.

Результати, отримані в результаті опитування за “Тестом мотивації досягнення А.Меграбяна” в модифікації М.Ш. Магомет-Емінова [54] (рис. 2.5), вказує на те, що у 40% (12) досліджуваних вихователів наразі не визначена домінуюча мотиваційна тенденція. Це свідчить про те, що мотив прагнення до успіху є рівнозначним мотиву уникнення невдач. Подібний результат можна спробувати пояснити через соціальну ситуацію в країні (зміна типових

розпорядків, нетипові, часом екстремальні умови організації освітнього процесу тощо), що не сприяє формуванню мотивації досягати чогось і ставити великі цілі. І приблизно однакова кількість вихователів орієнтовані на уникнення невдачі – 26,7% (8 вихователів) чи на домінуюче прагнення до досягнення успіху – 33,3% досліджуваних (10 вихователів) (рис. 2.5).

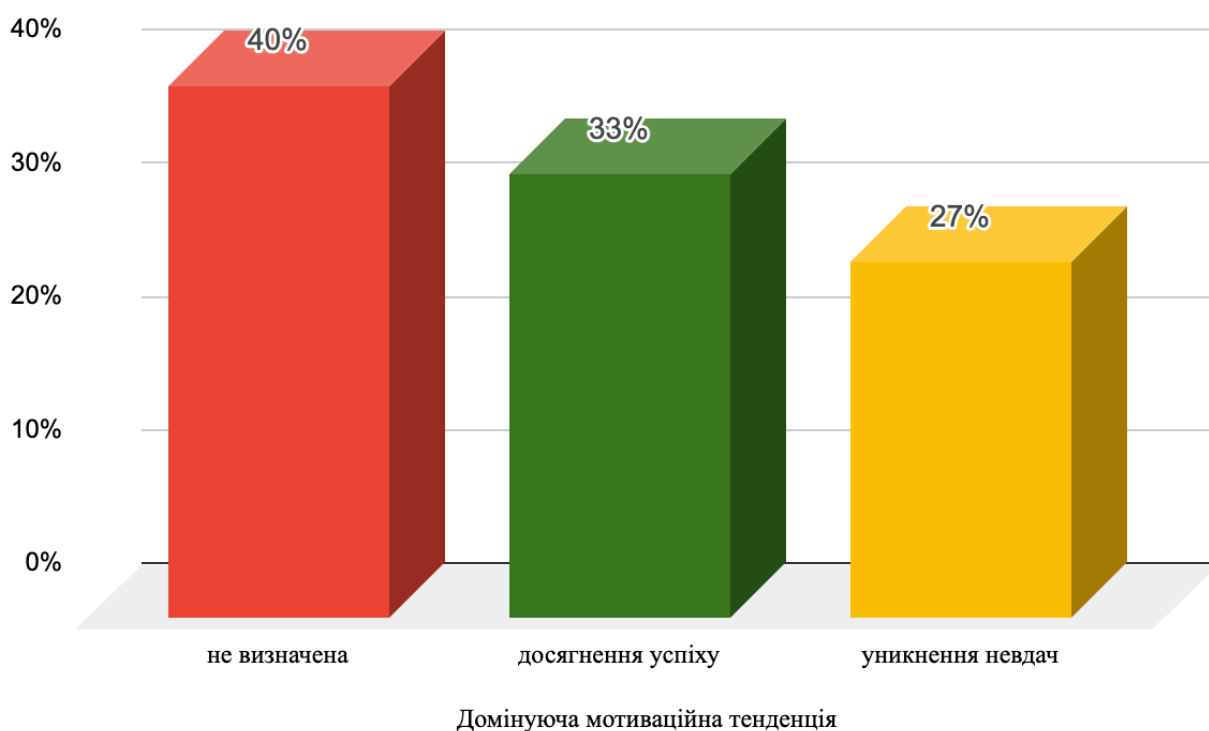

Рис. 2.5 Розподіл досліджуваних за домінуючою мотиваційною тенденцією

“Методика діагностики стилів педагогічного спілкування” (Н.П.Фетіскіна та ін.) [20] дозволила визначити переважаючий стиль вихователів у взаємодії з учасниками освітнього процесу (рис. 2.6).

Як видно з рис. 2.6, вихователям властива значна різноманітність стилів спілкування, які використовуються в роботі з дітьми. Домінуючим є гіперрефлексивний стиль (“Гамлет”) (43,3%, 13 вихователів), натомість абсолютно невиражений – авторитарний (“Я сам”) (0%), що свідчить про відсутність орієнтації на самостійне прийняття рішень без врахування інших.

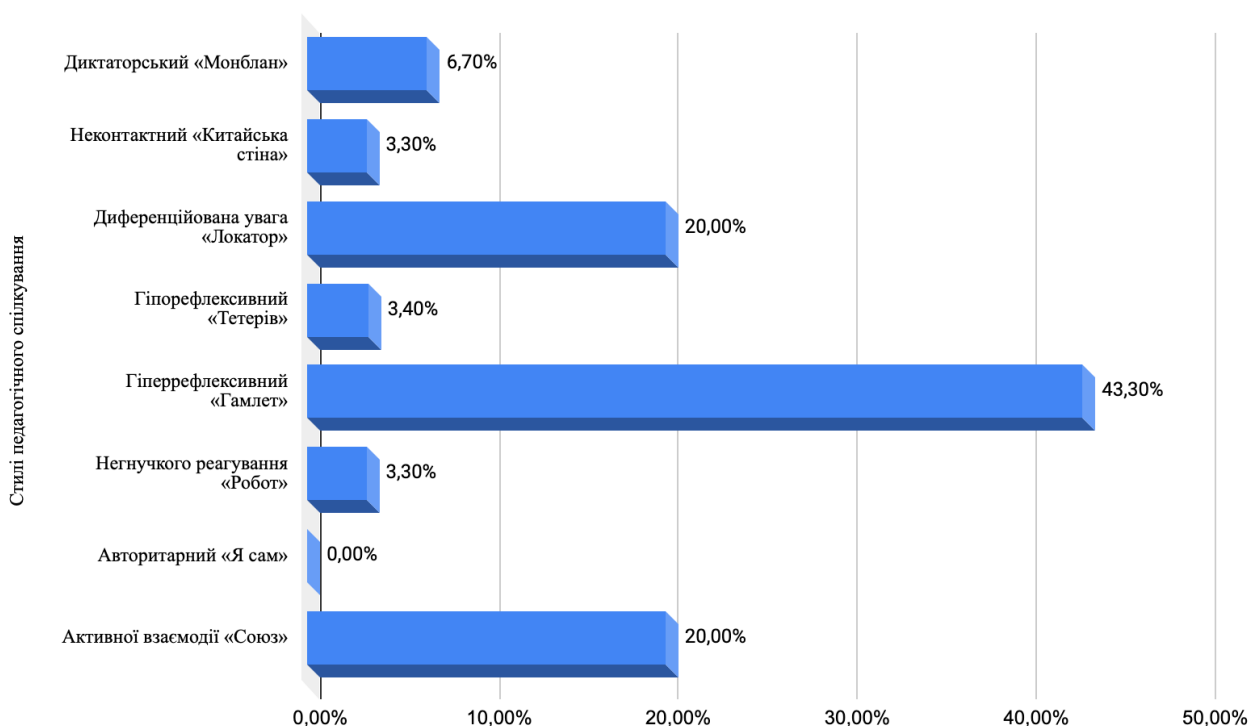

Рис. 2.6. Розподіл досліджуваних за стилями педагогічного спілкування

Проаналізуємо детальніше розподіл досліджуваних за стилями педагогічного спілкування. Отже, гіперрефлексивний стиль («Гамлет») – 43,30% – найбільш поширений серед вихователів, характеризується високою чутливістю до думок і емоцій дітей, однак із тенденцією до самоаналізу та сумнівів щодо власних рішень. З переваг цього стилю варто відмітити врахування індивідуальних потреб дитини, емпатію, з недоліків – труднощі у прийнятті швидких рішень, ймовірність емоційного вигорання.

Вихователів з домінуючим стилем диференційована увага («Локатор») – 20% (6 вихователів) вміють «сканувати» групу дітей, приділяючи увагу кожному, водночас зберігаючи контроль над ситуацією. До сильних сторін цього стилю варто віднести збалансованість між індивідуальним підходом і груповою роботою, але цей стиль викликає труднощі у роботі з великими групами дітей.

У 20% (6 вихователів) домінує стиль активної взаємодії («Союз»), який передбачає партнерські відносини між вихователем і дітьми, спільне обговорення рішень, побудову довірливих стосунків, заохочення ініціативи у дітей.

Диктаторський стиль (“Монблан”) переважає у 6,70% (2 вихователів) досліджуваних. Він характеризується вираженою тенденцією до авторитарності, жорстким управлінням. Такий стиль може бути ефективним у вирішенні дисциплінарних питань, проте цілком ймовірно, що він може призводити до зниження творчої активності дітей, напруження у взаєминах.

У 3,3% (1) вихователів домінує неконтактний стиль (“Китайська стіна”), що характеризується мінімальною взаємодією вихователя з дітьми, низькою зацікавленістю у спілкуванні, та може призводити до труднощів у формуванні довіри та ефективного контакту.

Гіпорексивний стиль (“Тетерів”) домінує в 1 вихователя (3,40%) та проявляється в обмеженій реактивності на поведінку дітей, низькій увазі до деталей, що може призвести до нівелювання важливих сигналів від дітей.

Негнучкий стиль (“Робот”) властивий одному педагогу (3,30%). Він свідчить про ригідний підхід до виконання обов’язків, відсутність адаптивності, може викликати труднощі у нестандартних ситуаціях.

Отже, домінуючим є гіперрексивний стиль, що може свідчити про тенденцію до емоційної залученості вихователів у взаємодію з дітьми. Помітна частка педагогів із диференційованим підходом і партнерською взаємодією, що відповідає сучасним вимогам до вихователів. Диктаторські та неконтактні стилі є менш поширеними, але наявність таких підходів може вказувати на потребу у підвищенні кваліфікації та розвитку більш гнучких підходів до спілкування.

Загалом для вихователів характерне акцентування на міжособистісних стосунках з учасниками освітнього процесу, прагнення справити на них гарне враження, підтримка ініціативи та сприятливого психологічного клімату в колективі, проте спостерігається і вибіркоровим ставленням до дітей. Вирішуючи конфлікти, вихователі переважно орієнтовані на співпрацю та пошук нових нестандартних підходів до їх розв’язання.

Ці результати допомагають окреслити сильні сторони та зони розвитку вихователів, сприяючи вдосконаленню психолого-педагогічної підготовки.

Результати, отримані за “Методикою діагностики емоційного вигорання”

В. Бойко [19] (рис. 2.7), вказують на те, що 40% вихователів перебувають у фазі резистенції, яка характеризується захисними реакціями на стрес (зниженням чутливості до емоцій дітей, зменшенням енергії у взаємодії з колегами); 20% респондентів мають ознаки виснаження, що проявляється в емоційній апатії та фізичній втомі, для 16,7% респондентів характерна напруга, що проявляється як Проте, підсумовуючи, можемо сказати, що ознаки емоційного вигорання в цілому не виявлені 33,3% досліджуваних.

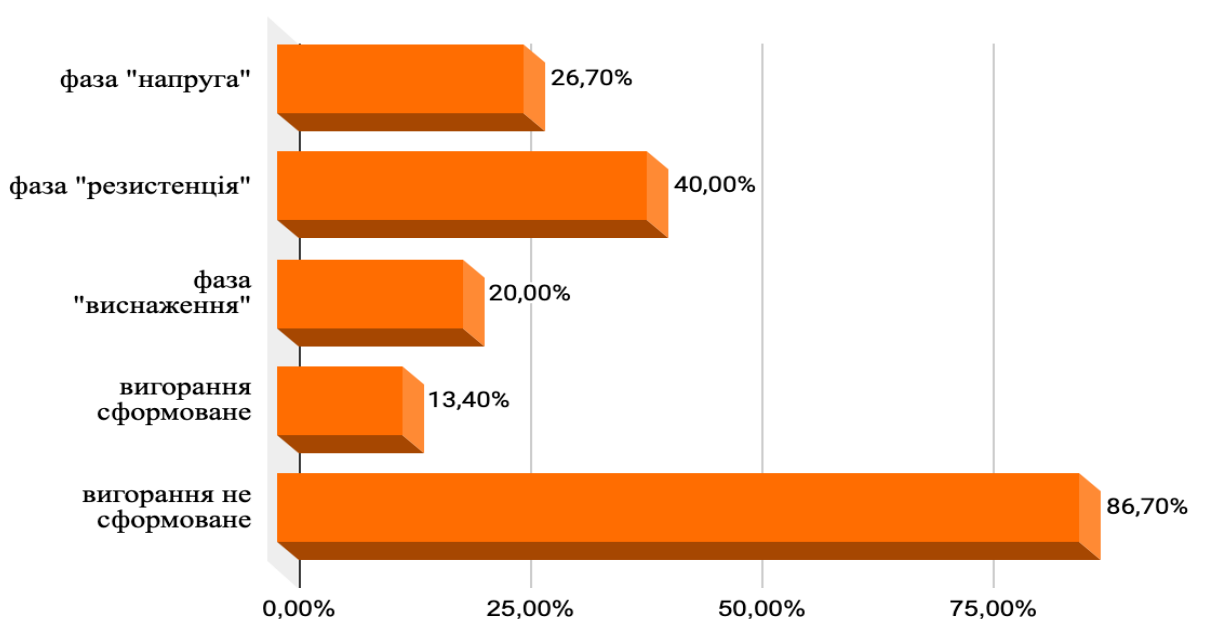

Рис. 2.7. Розподіл досліджуваних за методикою В.Бойка

Як видно з рис. 2.5, майже третина вихователів (26,7%) перебуває в стані, коли на них впливають перші симптоми емоційного вигорання. До них відносяться стресові реакції, незадоволеність роботою, внутрішній конфлікт чи почуття безвиході. У цій фазі важливо своєчасно впровадити профілактичні заходи, щоб запобігти подальшому погіршенню емоційного стану.

Найвищий відсоток респондентів (40%) знаходиться на фазі резистенції, що вказує на спроби адаптації вихователів до стресових умов. Вони можуть обирати тактику дистанціювання від своїх емоцій чи проявляти формалізм у спілкуванні з дітьми та колегами. Це є характерною фазою для професій, що вимагають постійного контакту з людьми. Незважаючи на високий рівень стійкості, ризик переходу до наступної фази залишається.

20% вихователів перебувають у стані фізичного та емоційного виснаження. Симптомами цієї фази можуть бути байдужість, емоційна холодність, зниження продуктивності та професійної мотивації. У даній групі вихователів потреба у корекційній та підтримуючій роботі є критичною.

У 13,4% (4) вихователів вигорання вже набуло системного характеру. Це свідчить про стійкий емоційний дефіцит, негативні наслідки якого проявляються не тільки у професійній, а й у особистій сфері.

86,7% (26) вихователі ще не досягли критичної стадії емоційного вигорання. Проте, враховуючи 26,7% тих, котрі перебувають у фазі напруги та 40% – у фазі резистенції, важливо спрямувати зусилля на профілактику та управління стресом, щоб не допустити переходу цих працівників до фази виснаження чи сформованого вигорання. Відтак, необхідно зосередити увагу на розробці заходів психологічної підтримки, професійного розвитку та управління стресом та інтеграції системи підтримки емоційного благополуччя вихователів у професійному середовищі.

Проведений кореляційний аналіз Спірмена вказує на наявність статистично значущих взаємозв'язків між досліджуваними змінними, а, отже, на те, що визначені нами компоненти психолого-педагогічної моделі вихователя взаємодіють між собою. Нами було проаналізовано тільки найбільш значущі кореляційні зв'язки, зважаючи на велику кількість виявлених (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Статистично значущі кореляційні зв'язки між компонентами структурних блоків психолого-педагогічної моделі вихователя

Змінна 1	Змінна 2	Кореляція
Неконтактний «Китайська стіна»	Фаза напруги	0.464**
Стиль диференційованої уваги «Локатор»	Мотивація досягнення успіху	-0.374*
Стиль негнучкого реагування «Робот»	Організаційні здібності	-0.451*
Стиль активної взаємодії «Союз»	Мотивація уникнення невдач	-0.497**
Організаційні здібності	Фаза напруги	-0.403*
Підсумковий показник професійного	Не визначена мотиваційна	0.363*

Змінна 1	Змінна 2	Кореляція
вигорання	тенденція	
Фаза виснаження	Мотивація досягнення успіху	0.379*
Стиль диктаторський «Монблан»	Мотивація уникнення невдач	-0.387*
Гіперрефлексивний «Гамлет»	Мотивація уникнення невдач	0.480**
Стиль активної взаємодії «Союз»	Комунікативні здібності	0.670**

Примітки: ** – $p \leq 0,01$, * – $p \leq 0,05$.

Як видно з табл. 2.4, у результатах кореляційного дослідження між різними змінними спостерігаються як позитивні, так і негативні зв'язки, що вказує на певні взаємозв'язки між стилями поведінки, мотиваційними тенденціями та організаційними здібностями. Пряма кореляція між неконтактним стилем «Китайська стіна» та фазою напруги ($r=0.464$, $p \leq 0,01$) вказує на те, що неконтактний стиль пов'язаний із зростанням напруги в роботі.

Стиль диференційованої уваги «Локатор» обернено корелює з мотивацією досягнення успіху ($r=-0.374$, $p \leq 0,05$), тобто вибіркові стосунки з дітьми супроводжуються зниженням мотивації до досягнення успіху.

Стиль негнучкого реагування «Робот» обернено корелює з організаційними здібностями ($r=-0.451$, $p \leq 0,05$), тобто негнучкість у реагуванні може заважати розвитку організаційних здібностей.

Стиль активної взаємодії «Союз» теж обернено корелює з мотивацією уникнення невдач ($r=-0.497$, $p \leq 0,01$), тобто люди, які активно взаємодіють з іншими, менше схильні до мотивації уникати невдач.

Обернену кореляцію виявлено між організаційними здібностями та фазою “напруга” ($r=-0.403$, $p \leq 0,05$), що вказує на те, що люди з кращими організаційними здібностями менше піддаються стресовим ситуаціям або напрузі.

Підсумковий показник професійного вигорання прямо корелює з невизначеною мотиваційною тенденцією ($r=-0.363$, $p \leq 0,05$). тобто, чим людина більш вигоріла, тим більше її мотиваційна тенденція схиляється у бік уникнення невдач.

Також виявлено пряму кореляцію між фазою “виснаження” та мотивацією досягнення успіху ($r=-0.379$, $p\leq 0,05$), тобто зростання виснаження супроводжується зниженням тенденції до мотивації досягнення успіху.

Диктаторський стиль «Монблан» обернено корелює з мотивацією уникнення невдач ($r=-0.387$, $p\leq 0,05$). Тобто, чим більше вихователь проявляє диктаторський підхід, тим більше він орієнтований на досягнення успіху.

Пряма кореляція виявлена між гіперрефлексивним стилем «Гамлет» та мотивація уникнення невдач ($r=0.480$, $p\leq 0,01$). Тобто, чим більшого значення вихователь надає міжособистісним стосункам, чим більше він приймає на свій рахунок і відчувається як оголений нерв, тим більше домінує мотивація уникнення невдач.

Стиль активної взаємодії «Союз» прямо корелює з комунікативними здібностями ($r=0.670$, $p\leq 0,01$), тобто активна взаємодія добре пов'язана з високими комунікативними здібностями.

Отже, результати опитувань показали, що професійні компетенції вихователів у ЗДО № 5 та ЗДО № 12 відповідають основним вимогам сучасної дошкільної освіти. Однак є потреба в подальшому розвитку інноваційних методів навчання, а також зміцненні взаємодії між вихователями, дітьми та батьками для забезпечення більш ефективного освітнього процесу.

Аналіз результатів показав, що всі три групи респондентів – вихователі, батьки та діти – в цілому погоджуються з основними критеріями професійної компетентності вихователя, такими як комунікабельність, емоційна підтримка, терплячість та здатність організовувати освітній процес. Разом з тим, батьки та діти більше акцентували увагу на важливості емоційної підтримки та взаємодії з дітьми, ніж самі вихователі, які більше акцентували увагу на педагогічних навичках та організації процесу.

Інтерпретація результатів застосованих методик показала, що більшість вихователів демонструють високий рівень професійних компетенцій, зокрема в організації освітнього процесу та комунікації з дітьми й батьками. Однак, значна частина респондентів має ознаки емоційного вигорання, що вказує на

потребу в додатковій психологічній підтримці. Комунікативна толерантність є загалом на хорошому рівні, проте існує потреба в удосконаленні навичок конструктивного вирішення конфліктів. Оцінка педагогічних здібностей виявила необхідність у впровадженні інноваційних методик та підвищенні мотивації до професійного розвитку серед вихователів.

З метою узагальнення отриманих результатів дослідження та перевірки створеної психолого-педагогічної моделі вихователя було використано *метод Делфі*, який базується на кількох раундах анкетування, що дозволяє експертам, обраним з числа працівників ЗДО (директорів, методистів, вихователів вищої категорії) уточнювати свої думки, базуючись на зворотному зв'язку.

Дослідження за методом Делфі відбувалося в кілька етапів:

- 1) Вибір експертів: 6 осіб, які мають великий досвід роботи у закладах дошкільної освіти, систематично підвищують кваліфікацію, впроваджують інноваційні технології у свою діяльність.
- 2) Розробка анкети для першого раунду:

Структура анкети:

- Оцінка кожного блоку моделі за 5-бальною шкалою (змістовність, практичність, структурність).
- Відкрите запитання: які елементи необхідно доопрацювати?

3) Проведення першого раунду:

- Надіслати анкету та зібрати відповіді (через Google Forms).
- Узагальнити дані: середні оцінки, частотність зауважень.

4) Розробка анкети для другого раунду:

- Врахувати узагальнені відповіді першого раунду:
- Чи згодні ви з виділеними критеріями ефективності?
- Які пропозиції щодо конкретизації моделі є найактуальнішими?

5) Другий і наступні раунди:

- Повторити процес анкетування до досягнення консенсусу.

6) Аналіз результатів:

- Підрахувати узгодженість відповідей експертів (коефіцієнт конкордації).

Коефіцієнт конкордації W розраховується за формулою:

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)} \text{ де:}$$

S – сума квадратів відхилень, m – кількість експертів, n – кількість блоків.

Коефіцієнт конкордації W варіюється від 0 до 1, де:

$W=1$ – означає повну узгодженість між експертами,

$W=0$ – означає повну відсутність узгодженості.

- Зробити висновки щодо доопрацювання моделі.

Провівши розрахунки коефіцієнта конкордації, ми отримали такі результати (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Коефіцієнт конкордації

Блок	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6
Змістовність	4	5	5	4	4	5
Практичність	4	4	4	4	4	4
Структурність	5	4	5	5	5	5

1. Переводимо ці оцінки в ранги для кожного експерта.
2. Вираховуємо суми рангів та середні ранги.
3. Рахуємо суму квадратів відхилень та підставляємо у формулу для коефіцієнта W .

Коефіцієнт конкордації W становить 0.628. Це свідчить про наближений до високого рівень узгодженості між експертами, що вказує на значний ступінь консенсусу в їх оцінках.

Результати використання методу Дельфі:

Узгодженість: експерти підтримали необхідність структурування компетентісно-особистісного блоку.

Рекомендації: додати специфічні компетенції для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, розробити інструменти оцінки професійної спрямованості вихователя.

2.4. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки вихователів на основі психолого-педагогічної моделі

На основі отриманих результатів можна рекомендувати впровадження регулярних тренінгів для вихователів, спрямованих на розвиток емоційної стійкості та управління стресом, що дозволить зменшити ризик вигорання. Варто також звернути увагу на покращення комунікаційних навичок, особливо в контексті роботи з батьками та колегами, через тренінги з ефективного спілкування та конфліктології. Необхідно посилити професійну підготовку вихователів, зокрема у впровадженні інноваційних методик, що сприяють розвитку дітей. Важливо стимулювати вихователів до постійного самовдосконалення через курси підвищення кваліфікації та участь у професійних семінарах. Також рекомендується забезпечити вихователів системою психологічної підтримки для збереження емоційного благополуччя та стабільності в професійній діяльності.

Також спираючись на результати проведеного дослідження можна запропонувати ще низку рекомендацій щодо вдосконалення цього процесу, зокрема шляхом інтеграції психолого-педагогічної моделі в освітні програми для вихователів.

Психолого-педагогічна модель передбачає поєднання психологічних та педагогічних підходів, що дозволяє забезпечити всебічний розвиток вихователів, покращення їх професійних компетенцій та підтримку емоційного благополуччя. Однак для того, щоб ця модель стала ефективною на практиці, необхідно вдосконалити кілька ключових аспектів професійної підготовки.

1. Удосконалення змісту освітніх програм.

З огляду на зміни в сучасному суспільстві та розвитку педагогічної науки, важливо, щоб програми підготовки вихователів включали як психологічні, так і педагогічні аспекти. Курс навчання має не лише зосереджувати увагу на традиційних методах виховання, а й на новітніх психологічних підходах, зокрема на розумінні емоційного інтелекту, розвитку стресостійкості,

управлінні емоціями, а також на адаптації до індивідуальних потреб дітей. Викладачі повинні навчати майбутніх вихователів тому, як створювати сприятливу атмосферу для розвитку емоційної та соціальної компетентності у дітей, а також, як застосовувати психологічні техніки в педагогічному процесі.

2. Інтеграція практичних психологічних тренінгів і семінарів у навчальний процес.

Практична підготовка вихователів має включати регулярне проходження психологічних тренінгів і семінарів, що допомагають вихователям розвивати свої емоційні та комунікаційні навички. Такі тренінги можуть включати вправи з емоційної саморегуляції, психологічні ігри для розвитку емпатії, а також тренування на розвиток стресостійкості та умінь ефективно взаємодіяти з дітьми в складних ситуаціях. Важливо, щоб ці тренінги проводились на практиці, а не лише в теоретичному форматі, щоб вихователі могли застосовувати отримані знання безпосередньо в роботі з дітьми.

3. Розробка методичних рекомендацій для роботи з дітьми з особливими потребами.

Вихователі повинні бути підготовлені до роботи з дітьми з особливими потребами, оскільки такі діти потребують особливого підходу і знань. Психолого-педагогічна модель повинна включати спеціальні методики для роботи з дітьми з різними типами відхилень у розвитку, а також навчати вихователів тому, як працювати з батьками таких дітей, щоб забезпечити їх всебічну підтримку. Для цього важливо проводити курси, де викладачі діляться практичними методами і підходами, що допомагають у вирішенні таких задач.

4. Підтримка емоційного благополуччя вихователів.

Одним із важливих аспектів психолого-педагогічної моделі є підтримка емоційного благополуччя самих вихователів. Психологічне вигорання є однією з найбільших проблем, з якими стикаються вихователі у своїй роботі. Для того, щоб запобігти вигоранню та підтримати емоційну стабільність, важливо впроваджувати системи психологічної підтримки для педагогів. Це може бути як регулярні консультації психологів, так і створення груп підтримки, де

вихователі можуть обговорювати свої переживання та отримувати професійну допомогу.

5. Включення в навчальні програми тренінгів з командної роботи та комунікації.

Для успішного функціонування в закладі дошкільної освіти важливо, щоб вихователі мали навички ефективної комунікації та командної роботи. Це необхідно не тільки для співпраці з колегами, але й для взаємодії з батьками та адміністрацією закладу. Тренінги з командної роботи допомагають вихователям вчитися працювати з іншими членами колективу, вирішувати конфлікти, а також розвивати навички лідерства та відповідальності.

6. Акцент на постійному професійному розвитку.

Психолого-педагогічна модель вимагає від вихователів не тільки початкової підготовки, але й постійного професійного розвитку. Тому в системі підготовки важливо створювати умови для безперервної освіти, професійних курсів, семінарів, вебінарів і тренінгів, що дозволяють вихователям поглиблювати свої знання, вдосконалювати навички та бути в курсі новітніх тенденцій у педагогічній та психологічній практиці.

7. Адаптація навчальних матеріалів під індивідуальні потреби вихователів.

Враховуючи різноманітність педагогічних кадрів, програма підготовки вихователів має бути гнучкою та адаптованою до індивідуальних потреб учасників навчання. Це означає, що кожен вихователь може отримувати додаткову підтримку в тих аспектах, де він потребує більше уваги: будь то розвиток емоційної стійкості, покращення методичних навичок або удосконалення взаємодії з дітьми.

Висновки до розділу 2

Психолого-педагогічна модель вихователя сучасного ЗДО охоплює не лише професійні компетенції та знання, а й особистісні якості, мотиваційні тенденції та комунікативні здібності.

Результати дослідження демонструють значний вплив стилів спілкування на роботу вихователів: гіперрефлексивний стиль «Гамлет» (43,3%) домінує серед вихователів і корелює з мотивацією уникнення невдач, що вказує на важливість емоційного сприйняття міжособистісних відносин у їхній роботі. Активна взаємодія «Союз» (20%) пов'язана з високими комунікативними здібностями, що підкреслює важливість цього стилю для ефективної взаємодії з дітьми. Неконтактний стиль «Китайська стіна» пов'язаний із фазою напруги, що свідчить про ризики зростання стресу у вихователів, які не встановлюють емоційного контакту. Наявність оберненої кореляції між організаційними здібностями та фазою напруги свідчить про те, що вихователі, які мають добре розвинені організаційні навички, менш схильні до стресу та напруги. Це важливий фактор у професійній діяльності, оскільки ефективне управління часом та процесами знижує ризик вигорання.

Професійне вигорання пов'язане з мотиваційними тенденціями. Наприклад, чим більше вихователь вигоряє, тим більше його мотивація схиляється до уникнення невдач, наявність кореляцій між між фазою виснаження та мотивацією досягнення успіху вказує на ризики зниження продуктивності у міру накопичення втоми.

Важливими особистісними якостями для вихователя є любов до дітей (91%), вміння зацікавити та надихати (81%), повага до дитини і рівне ставлення до всіх (72%). Це підкреслює важливість особистісної орієнтації на дитину та емпатії в роботі вихователя.

Аналіз результатів дослідження також дозволив виявити деякі відмінності у сприйнятті діяльності вихователів різними групами учасників. Вихователі більше акцентують увагу на педагогічних аспектах своєї діяльності, тоді як батьки і діти підкреслюють важливість емоційної взаємодії та здатності вихователя створювати підтримуючу атмосферу для розвитку дитини.

У ході дослідження, спрямованого на перевірку психолого-педагогічної моделі вихователя, було використано метод Делфі. Залучені експерти, обрані з числа працівників закладів дошкільної освіти, оцінювали модель за кількома

параметрами: змістовність, практичність і структурність. Для визначення рівня узгодженості між експертами було розраховано коефіцієнт конкордації WWW, який склав 0.528, що свідчить про помірний рівень консенсусу.

Експерти підтримали необхідність структурування компетентнісно-особистісного блоку та надали рекомендації щодо додавання компетенцій для роботи з дітьми з особливими потребами, а також щодо розробки інструментів для оцінки професійної спрямованості вихователів.

Психолого-педагогічна модель сучасного вихователя ЗДО охоплює не лише професійні компетентності, а й особистісні якості, мотивацію та соціально-психологічні риси. Високі комунікативні та організаційні здібності є визначальними для зниження напруги та підвищення ефективності діяльності. Певні стилі педагогічного спілкування мають прямий або обернений вплив на мотивацію вихователя, його здатність досягати успіху чи уникати невдач, що вимагає індивідуального підходу до кожного фахівця для запобігання вигорання та забезпечення стабільної професійної діяльності.

Підвищення емоційної стійкості вихователів потребує впровадження регулярних тренінгів з емоційної саморегуляції та психологічного консультування. Розвиток комунікативної толерантності, зокрема вміння конструктивно вирішувати конфлікти та активно слухати, може бути підтримано через спеціалізовані тренінги з комунікаційних навичок. Крім того, для покращення використання інноваційних методик в освітньому процесі слід розробити програми підвищення кваліфікації, які б стимулювали професійний розвиток вихователів та їхню готовність до впровадження нових педагогічних технологій.

ВИСНОВКИ

На основі здійсненого теоретичного та емпіричного дослідження було зроблено такі висновки:

1. Аналіз сучасних науково-теоретичних підходів до психолого-педагогічної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти показав, що роль вихователя в сучасних умовах є багатогранною і потребує інтеграції широкого спектра знань і навичок. Сучасна дошкільна освіта акцентує увагу на необхідності забезпечення гармонійного розвитку дитини, її емоційного та інтелектуального становлення. Тому вихователі мають не лише навчати дітей, але й створювати сприятливі умови для їхнього психологічного комфорту, соціалізації та розвитку особистісних якостей.

Аналіз наукових джерел демонструє, що ключовими елементами ефективної педагогічної діяльності є поєднання педагогічних компетенцій із високим рівнем психолого-педагогічної чутливості.

Сучасні підходи вказують на важливість емпатії та емоційного інтелекту вихователя як чинників, що сприяють розвитку довірливих відносин між вихователем та дітьми. Також важливим є вміння працювати в умовах стресу, зберігати емоційну стабільність і проявляти педагогічний такт. Уміння вирішувати конфлікти, розуміти індивідуальні потреби дітей та створювати навчальне середовище, яке сприяє всебічному розвитку дитини, є одними з основних вимог до сучасного вихователя.

Особлива увага приділяється інноваційним підходам до освіти, зокрема впровадженню нових методик і технологій, що сприяють розвитку дітей. Сучасна педагогіка також вимагає від вихователя готовності до постійного навчання, самовдосконалення та інтеграції новітніх технологій у свою діяльність. Це відповідає загальним тенденціям до постійних змін у суспільстві та освітньому середовищі.

2. Основні компетенції, професійні функції, уміння та особистісні якості, необхідні для сучасного вихователя, мають багатокomпонентну

структуру і включають як професійні знання, так і особистісні характеристики. Серед професійних компетенцій вихователя особливо важливими є педагогічні знання, які включають глибоке розуміння дитячої психології, методик виховання та навчання, а також організаційні здібності. Ці компетенції дають змогу вихователю не лише ефективно планувати освітній процес, але й адаптувати його до індивідуальних потреб кожної дитини.

Крім того, сучасний вихователь має володіти високими комунікативними здібностями, що включають вміння налагоджувати контакт із дітьми, батьками та колегами. Важливим аспектом є також розвиток емоційного інтелекту вихователя, що дозволяє йому краще розуміти емоційні потреби дітей та створювати довірливу атмосферу для їхнього розвитку.

Особистісні якості вихователя, такі як любов до дітей, терпіння, емпатія, відповідальність і чесність, визначають його здатність до ефективної роботи з дітьми. Важливими є також креативність та готовність до самоосвіти, що дозволяє вихователю використовувати інноваційні підходи в роботі та розвивати у дітей бажання вчитися. Це підкреслює, що успішна професійна діяльність вихователя залежить не лише від його знань і навичок, але й від особистісних якостей, які формують його педагогічну позицію.

3. Розробка та перевірка психолого-педагогічної моделі сучасного вихователя була важливою частиною дослідження. Модель, розроблена на основі аналізу сучасних вимог до вихователя, охоплює не лише професійні компетенції, але й такі аспекти, як особистісні якості, мотиваційні тенденції та комунікативні здібності. З метою перевірки цієї моделі було використано метод Делфі, який передбачає залучення експертів з числа працівників закладів дошкільної освіти для оцінки запропонованої моделі за такими параметрами, як змістовність, практичність і структурність.

В результаті проведеного дослідження було визначено рівень узгодженості між експертами за допомогою коефіцієнта конкордації, який склав 0.528. Це свідчить про помірний рівень консенсусу серед експертів, що підтверджує валідність моделі. Експерти висловили підтримку необхідності

структурування компетентнісно-особистісного блоку моделі та надали рекомендації щодо доповнення моделі специфічними компетенціями для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Також було запропоновано розробити інструменти оцінки професійної спрямованості вихователів, що дозволить більш точно визначати рівень їхньої готовності до роботи в умовах сучасного дошкільного закладу. Це є важливим кроком для подальшого вдосконалення системи підготовки вихователів.

4. Рекомендації щодо впровадження моделі у підготовку і підвищення кваліфікації вихователів включають кілька ключових аспектів, які спрямовані на підвищення ефективності професійної діяльності вихователів.

По-перше, важливо забезпечити регулярне підвищення кваліфікації вихователів через участь у тренінгах, семінарах та курсах, що спрямовані на розвиток їхніх професійних та особистісних компетенцій. Особливу увагу слід приділяти тренінгам із емоційної саморегуляції, які допоможуть вихователям краще управляти своїми емоціями і знижувати рівень стресу в роботі.

По-друге, для покращення комунікативної толерантності та навичок активного слухання необхідно розробити програми, що включатимуть практичні заняття з вирішення конфліктних ситуацій, комунікації з батьками та дітьми. Це дозволить вихователям не лише покращити свої взаємини з дітьми та батьками, але й забезпечити кращу психологічну атмосферу в групах.

По-третє, важливо розвивати інноваційні підходи в освітньому процесі через впровадження сучасних методик навчання та виховання, інтерактивних технологій і інклюзивних практик. Це вимагатиме від вихователів постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів, але сприятиме розвитку дитини в умовах сучасного суспільства.

Успішне впровадження психолого-педагогічної моделі вихователя передбачає також створення інструментів для оцінки професійної спрямованості та мотивації вихователів, що дозволить більш ефективно відбирати та підготовлювати фахівців для роботи в дошкільних закладах освіти.

Вдосконалення професійної підготовки вихователів на основі

психолого-педагогічної моделі має на меті створити комплексну систему розвитку, яка сприятиме не лише підвищенню професійних компетенцій педагогів, а й забезпеченню емоційного комфорту та психологічної підтримки. Впровадження зазначених рекомендацій дозволить значно підвищити ефективність навчання та виховання в закладах дошкільної освіти, що, у свою чергу, сприятиме кращому розвитку дітей і створенню сприятливого освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Про затвердження професійного стандарту “Вихователь закладу дошкільної освіти”. Наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
3. Банашко Л.В., Севастьянова О. М., Кришук Б.С., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності. *Сайт Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*. URL: <https://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>.
4. Вимоги до особистості педагога як вихователя URL: <https://studentam.net.ua/content/view/10701/85/>
5. Вихователь дитячого садка. Чернівецький обласний центр зайнятості. URL: <https://chn.dcz.gov.ua/publikaciya/vyhovatel-dytyachogo-sadka>
6. Вихователь сучасного закладу дошкільної освіти, особливості його професії URL: <https://dnz45.edu.vn.ua/skarbnichka/>
7. Вихователь сучасного закладу дошкільної освіти URL: <https://www.scribd.com/document/785192306/3-4-Вихователь-сучасного-дошкільного-навчального-закладу>
8. Вікова та педагогічна психологія. Методичні рекомендації для дистанційної та самостійної форми навчання Миколаїв, 2022 URL: <https://nuos.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/OK-16.-MR.-Vikova-ta-pedagogichna-psihologiya.pdf>
9. Г.Б.Беленька Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: Компетентнісний підхід URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjM-Y6vqIWKAxX-GRAIHSweEO0QFnoECBwQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F340922765_Pidgotovka_

majbutnih_vihovateliv_do_roboti_z_ditmi_doskilnogo_viku_kompetentnisnij_pidhid
&usg=AOvVaw0x4YOlfOl8TuPCeFZLjsWZ&opi=89978449

10.Грохольська Ю.Ю. Портрет сучасного вихователя. URL:
[https://vseosvita.ua/library/prezentatsiya-portret-suchasnoho-vykhovatelya-705769.ht
ml](https://vseosvita.ua/library/prezentatsiya-portret-suchasnoho-vykhovatelya-705769.html)

11.Добридень А. В. Психолого-педагогічні особливості формування педагогічного такту майбутнього вчителя початкової школи. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки: X Міжнародна науково практична інтернет-конференція: тези доповідей*, Дніпро, 26 жовтня 2018 р. Ч. 2. Дніпро: НБК, 2018 URL: [https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/9100/1/
Добридень%20А.В._тези.pdf](https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/9100/1/Добридень%20А.В._тези.pdf).

12.Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного навчального закладу. Суми: Університетська книга. 319 с.

13.Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Зданевич. Ж., 2014. 44 с.

14.Компетентнісна модель вихователя URL:
<http://appsychology.org.ua/data/jrn/v4/i14/5.pdf> С. 35

15.Концепція Нової української школи – детальний документ Міністерства освіти і науки України, що описує реформу освіти, зокрема компетенції, необхідні для педагогів. Завантажити текст концепції можна за посиланням на офіційному сайті МОН: Нова українська школа: концепція реформи.

16.Кузь В.Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології. Педагогіка і психологія. № 2. С. 28–35

17.Кузьмінський А.І., Омеляненко С.В. Технологія і техніка шкільного уроку. Київ : Знання, 2010. С. 216-220 URL:
[https://pidru4niki.com/1584072023452/pedagogika/tehnologiya_i_tehnika_shkilnogo
_uroku](https://pidru4niki.com/1584072023452/pedagogika/tehnologiya_i_tehnika_shkilnogo_uroku) .

18.Мачинська Н., Федорович А., Яремчук Н. Основи педагогічної майстерності : навч. посібник Львів – Дрогобич 2020. 18 с.

19.Методика діагностики емоційного вигорання” В. Бойко. URL: https://vzia.khmn.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/bojko_opytuvalnyk.pdf

20.Методика діагностики стилів педагогічного спілкування Н.П.Фетіскіна та ін. URL: <https://www.studocu.com/ru/document/rgpu-im-gertsena/reshenie-pedagogicheskikh-zadach/samodiagnostika-stilya-pedagogicheskogo-obshcheniya-manylov-fetiskin/54920255>

21.Навчання і виховання в інклюзивно-ресурсному просторі: теорія і практика Тези доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 травня 2024 року) Хмельницький – 2024 12 с. URL: https://hist.km.ua/images/2024/nauka/zbirnik-tez_inklyuziya_2024.pdf

22.Освітній процес у закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації. URL: <http://lpc-dspace.org.ua/bitstream/123456789/259/1/Збірник.pdf>

23.Основні вимоги до вихователя: педагогічні здібності URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=106

24.Особистісні якості вихователя URL: <http://journals.kogpa.te.ua/index.php/pedagogy/article/view/57/50>

25.Особисті риси та професійна характеристика педагога. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14141/#google_vignette

26.Особистісно-професійна компетентність педагога. Теорія і практика. Суми – 2021 URL: http://www.soippo.edu.ua/images/Наукова_робота/Анонси_наукових_заходів/2021/03/Zbirnyk.pdf

27.Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями: навчально-методичний посібник / О.Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І.Сухіна, Н. Ярмола. За наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.

28. Особливості розвитку емоційної стійкості фахівців психологічної сфери. Хмельницький, 2023. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e48f946a-60b1-4d75-881f-9c17fcdfcee0/content>
29. Педагогічна модель вихователя URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/3-1-pedahohichna-model-vyhovannya-profesijnoji-vidpovidalnosti-majbutnih-fahivtsiv-ts-yvilnoho-zahystu/>
30. Педагогічний такт URL: <https://flerlena.wixsite.com/psiholog/--c10r1>
31. Педагогічні здібності: витoki і сучасний стан дослідження у психолого-педагогічній літературі URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c95afc40-dff1-44a4-bff8-9c6d2f611b9b/content>
32. Педагогічні умови формування комунікативних умінь і навичок майбутніх вихователів. 2020 р. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2414
33. Пихтіна Н.П. Основи педагогічної техніки : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 316 с
34. Портрет сучасного вихователя дошкільного закладу URL: <https://vseosvita.ua/library/profesijnij-portret-sucasnogo-vihovatela-3>
35. Портрет сучасного вихователя дошкільного закладу URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v4/i14/5.pdf>
36. Портрет сучасного вихователя дошкільного закладу. Сайт комунального закладу “Дошкільний навчальний заклад №1 Вінницької міської ради “Колосок”. URL: https://dnz51.edu.vn.ua/?page_id=1124
37. Портрет сучасного вихователя дошкільного закладу. URL: <http://leleka.rv.ua/portret-suchasnogo-vyhovatelya-zminylysya-vymogy.html>
38. Портрет сучасного вихователя дошкільного закладу. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-portret-suchasnogo-vihovatelya-10352.html>
39. Починок Є.А. Компетентність як фундаментальна професійна якість майбутнього вчителя початкових класів. Імідж сучасного педагога. № 7 (126). С. 41–43.
40. Професійна компетентність педагога. URL: <https://kkdnz231.dnepredu.>

com/uk/site/profesiina-kompetentnist-.html

41.Професійна компетентність вихователя URL:
<https://rosinka.org.ua/4515-2/>

42.Професійні вимоги до особистості педагога-вихователя
URL:https://pidru4niki.com/83752/pedagogika/profesiyni_vimogi_osobistosti_pedagoga-vihovatelya_sotsialnogo_pedagoga_dityachogo_zakladu_ozdorovlennya_vidpochinku#google_vignette

43.Психологічна культура викладача вищої школи URL: [https://www.psyh.kiev.ua/Психологічна_культура_викладача_вищої_школи_\(реферат_Зубченко_В.М.\)](https://www.psyh.kiev.ua/Психологічна_культура_викладача_вищої_школи_(реферат_Зубченко_В.М.))

44.Психологічний портрет сучасного вихователя дошкільного закладу
<http://appsychology.org.ua/data/jrn/v4/i14/5.pdf> - С/.33 портрет, стиль, імідж

45.Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи та шляхи її реалізації (реферат Підкамінна Л.В.) URL: [https://www.psyh.kiev.ua/Психолого-педагогічна_модель_викладача_вищої_школи_та_шляхи_її_реалізації_\(реферат_Підкамінна_Л.В.\)](https://www.psyh.kiev.ua/Психолого-педагогічна_модель_викладача_вищої_школи_та_шляхи_її_реалізації_(реферат_Підкамінна_Л.В.))

46.Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи та шляхи її реалізації. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/30762/1/Лекція_10.pdf

47.Роль вихователя в розвитку особистості дитини URL:
<https://studfile.net/preview/6824543/page:4/>

48.Ружицький В.А. Сутність і види професійних умінь учителів образотворчого мистецтва. Народна освіта% електронне наукове фахове видання. 2013. №3 (21). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=373

49.Соціально-психологічний портрет педагога дошкільної установи URL:
http://4ua.co.ua/pedagogics/va3ac79b5c53a89421206d27_0.html#google_vignette

50.Сутність педагогічної майстерності вихователя закладу дошкільної освіти URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7071/1/The_essence_of_pedagogical_skills_of_an_educator_of_a_preschool_institution.pdf

51.Сутність педагогічної майстерності вихователя закладу дошкільної

освіти URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/16/part_1/6.pdf

52.Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/65/part_1/20.pdf

53.Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах Монографія житомир «полісся» 2019 17 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718498/1/Практика%201.pdf>

54.Тест-опитувальник мотивації досягнення А. Меграбяна. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=470>

55.Тест «Оцінка педагогічних здібностей» Н.В. Кузьміної. URL: <https://www.studocu.com/ru/document/rgpu-im-gertsena/reshenie-pedagogicheskikh-zadach/pedagogicheskie-sposobnosti-metodika-dlya-dagnostiki/54920240>

56.Формування інформаційної компетентності вихователя ЗДО URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/4131/1/drabinko.pdf>

57.Функції діяльності вихователя. URL: <https://studfile.net/preview/3350570/page:7/>

58.Чертов В.І. Педагогічний такт і педагогічна культура. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4280/>

59.Demchenko O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., & Hryhorovych, O. Business games in quasi-professional future teachers' training to the development of gifted children. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. 2019. №1. P. 144-159. URL: <https://doi.org/10.17770/sie2019vol1.3993>

60.Sivachenko I., Demchenko O., Vakaliuk I., Valentieva T., Kit H. Problems and Perspectives of Pedagogical Research in the Context of Digitalization. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. N°6, vol. 22. P. 652-657.URL: <https://doi.org/10.22937/1CSNS.2022.22.6.81>

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для вихователів

	Варіанти відповідей		
Як ви оцінюєте свій рівень компетентності в організації освітнього процесу?	Високий	Середній	Низький
Чи стикаєтеся Ви з труднощами в організації освітнього процесу?	Часто	Рідко	Ніколи
Як часто ви використовуєте інноваційні методи навчання?	Регулярно	Іноді	Не використовую
Які інноваційні методи ви застосовуєте у своїй практиці? (можна вибрати кілька)	Інтерактивна діяльність	Проектні заняття	Використання сучасних технологій (таблети, мультимедійні дошки)
Чи відчуваєте потребу в додатковому навчанні з інноваційних методик?	Так	Ні	Інше
Чи легко вам залишатися спокійними в стресових ситуаціях?	Так	Ні	
Як ви зазвичай справляєтеся зі стресом на роботі?	Використовую методики релаксації	Обговорюю проблему з колегами	Інше
Як ви оцінюєте свої комунікативні здібності у взаємодії з дітьми?	Високі	Середні	низькі
Як часто ви обговорюєте питання розвитку дитини з батьками?	Постійно	Іноді	Рідко
Чи вважаєте себе терплячою людиною?	Так	Ні	
Що допомагає вам зберігати терплячість у складних ситуаціях?	Самоконтроль	Підтримка колег	Інше
Чи готові ви до впровадження нових методик у вашу педагогічну практику?	Так	Ні	Інше
Які аспекти вашої професійної діяльності ви хотіли б покращити?			

Опитувальник для батьків

Як ви оцінюєте професійний рівень вихователів у вашій групі?

1. Високий
2. Добрий
3. Задовільний
4. Незадовільний

Чи помічаєте ви професійний підхід вихователів до організації освітнього процесу?

1. Завжди
2. Часто
3. Рідко
4. Ніколи

Як ви оцінюєте рівень комунікації вихователів щодо прогресу вашої дитини?

1. Дуже задоволений/-а
2. Задоволений/-а
3. Не зовсім задоволений/-а
4. Незадоволений/-а

Як часто вихователі спілкуються з вами щодо потреб і досягнень вашої дитини?

1. Регулярно
2. Час від часу
3. Лише за ініціативою батьків
4. Ніколи

Які форми взаємодії вам здаються найбільш ефективними?

1. Особисті зустрічі
2. Телефонні розмови
3. Групові збори
4. Онлайн-комунікація (чат, електронна пошта)

Чи вважаєте ви атмосферу в групі доброзичливою та комфортною для вашої дитини?

1. Так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Ні

Як часто ваша дитина розповідає про позитивний досвід взаємодії з вихователями?

1. Завжди
2. Часто
3. Рідко
4. Ніколи

Чи помічаєте ви, що вихователі розуміють і враховують індивідуальні потреби вашої дитини?

1. Так
2. Ні

Що, на вашу думку, можна покращити в роботі вихователів?

Які інноваційні методи навчання ви хотіли б бачити в освітньому процесі?

Портрет вихователя ХХІ століття

Анкета для оцінки важливих якостей сучасного вихователя закладу дошкільної освіти

Шановні респонденти!

Ми проводимо дослідження, спрямоване на визначення найбільш важливих професійних і особистісних якостей вихователя закладу дошкільної освіти.

Ваші відповіді допоможуть нам краще зрозуміти пріоритети сучасного вихователя та покращити систему підготовки педагогів. Анкета є анонімною, і отримані дані будуть використані виключно для наукових цілей.

Дякуємо за вашу участь!

Інструкція:

Будь ласка, уважно ознайомтеся з переліком якостей вихователя. Оцініть кожну якість за ступенем її важливості для вихователя закладу дошкільної освіти, використовуючи шкалу:

- 5 – дуже важлива,
- 4 – важлива,
- 3 – нейтральна,
- 2 – менш важлива,
- 1 – неважлива.

Після заповнення анкети, передайте її дослідникові або залиште у вказаному місці.

Анкета:

1. Любов до дітей
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
2. Повага до дитини, рівне ставлення до всіх
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
3. Вміння зацікавити навчанням, надихати
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
4. Розуміння дітей, вміння знаходити з ними спільну мову
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
5. Здатність розкривати потенціал вихованців
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1

6. Комунікабельність, відкритість до спілкування
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
7. Терплячість та самоконтроль
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
8. Турбота про здоров'я та емоційний стан дошкільників
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
9. Оригінальний індивідуальний стиль діяльності
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
10. Вміння розв'язувати конфлікти
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
11. Досконале знання педагогіки, психології та методик дошкільної освіти
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
12. Вимогливість до дітей
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
13. Вміння діяти в екстремальних і мінливих умовах
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
14. Володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
15. Творчість і креативність у підходах до навчання
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
16. Лідерські якості та організаторські здібності
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1
17. Вміння працювати з дітьми з особливими освітніми потребами
☐ 5 ☐ 4 ☐ 3 ☐ 2 ☐ 1

Для підрахунку результатів анкети, оцінки респондентів аналізуються за наступною методикою:

1. Збір даних

Зібрати всі заповнені анкети.

Виписати оцінки кожної якості по всіх анкетах.

2. Розрахунок середньої оцінки кожної якості

Для кожної якості вихователя:

1. Сумувати всі оцінки, які респонденти дали цій якості.
2. Розділити отриману суму на кількість заповнених анкет (кількість респондентів).

Формула:

$$\text{Середня оцінка} = \frac{\text{Кількість респондентів}}{\text{Сума оцінок}}$$

3. Визначення відсоткової ваги якості

Перетворити середню оцінку на відсотки. Оскільки максимальна оцінка – 5, то кожна якість може мати максимум 100%.

Формула:

$$\text{Відсоток важливості якості} = \left(\frac{\text{Середня оцінка}}{5} \right) * 100\%$$

4. Візуалізація даних

Після розрахунку відсотків для всіх якостей:

1. Створити таблицю із середніми оцінками та відсотками.
2. Побудувати графік (наприклад, стовпчикову або кругову діаграму) для наочного відображення значущості кожної якості.

Приклад розрахунку для однієї якості

Якщо 50 респондентів оцінили "Любов до дітей" так:

Оцінки: 5,5,4,4,5,5,...5, 5, 4, 4, 5, 5,5,5,4,4,5,5,...

Сума оцінок: 230

Кількість респондентів: 50

$$\text{Середня оцінка} = \frac{230}{50} = 4,6$$

Відсоток:

$$\text{Відсоток важливості якості} = \left(\frac{4,6}{5} \right) * 100\% = 92\%$$

5. Інтерпретація даних

На основі отриманих результатів виділити якості, які:

Отримали найвищі оцінки (наприклад, вище 70%) — найважливіші для респондентів.

Отримали середні оцінки (50-70%) — помірної важливості.

Отримали низькі оцінки (менше 50%) — менш значущі для респондентів.

Ця класифікація дозволяє зробити висновки щодо професійних і особистісних якостей, які сучасні вихователі ЗДО мають розвивати першочергово.

**Тест-опитувальник мотивації досягнення А. Меграбяна в модифікації
М.Ш. Магомет-Емінова**

ТМД призначений для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості: мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі. Причому оцінюють, який із цих двох мотивів у випробуваного домінує.

Тест є опитувальником, що має дві форми — чоловічу (форма А) і жіночу (форма Б).

Тест складається з низки тверджень, що стосуються певних сторін характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій. Щоб оцінити ступінь вашої згоди або незгоди з кожним твердженням, використовуйте таку шкалу:

- +3 — цілком погоджуюсь;
- +2 — погоджуюсь;
- +1 — швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь;
- 0 — нейтральний;
- 1 — швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь;
- 2 — не погоджуюсь;
- 3 — цілком не погоджуюсь.

Прочитайте твердження тесту й оцініть ступінь своєї згоди (або незгоди). Проти номера твердження поставте цифру, що відповідає мірі вашої згоди (+3, +2, +1, 0, -1, -2, -3). Не витрачайте часу на його обмірковування.

Тест опитувальника (форма А)

1. Я більше думаю, як одержати хорошу оцінку, ніж боюся отримати погану.
2. Коли я повинен виконати складне, незнайоме мені завдання, то волів би зробити його разом з кимось, ніж працювати самотужки.
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, у рішенні яких сумніваюся.
4. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я упевнений, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.
5. Якби мені щось не вдавалося, я б швидше доклав усіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж взявся б за те, що мені може вдатись добре.
6. Я надаю перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені і зарплата вища від середньої, перед роботою із середньою зарплатою, у якій я повинен сам визначати свою роль.
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої.
8. Я б віддав перевагу важливій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить важливою, але не важкою.
9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж маловідомі ігри, що вимагають майстерності.
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.
11. Якби я мав намір грати в карти, то швидше зіграв би в розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.
12. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніший від інших, перед тими, де всі учасники мають однакові можливості.

13. У вільний від роботи час я опаную техніку якоїсь гри швидше для розвитку свого уміння, ніж для відпочинку і розваг.
14. Я швидше волію зробити якусь справу так, як я вважаю за потрібне, нехай навіть із 50-відсотковим ризиком помилитися, ніж робити її так, як мені радять інші.
15. Якби мені довелося вибирати, то я швидше вибрав би роботу, у якій початкова зарплата становитиме 1500 грн. буде такою невизначений час, ніж роботу, у якій початкова зарплата дорівнює 750 грн. і є гарантія, що не пізніше ніж через 5 років я одержуватиму 5000 грн.
16. Я швидше волію грати у команді, ніж змагатися віч-на-віч.
17. Я волію працювати самовіддано, поки не матиму цілковитого задоволення від здобутого результату, ніж прагнути закінчити справу якомога швидше і з меншими зусиллями.
18. На іспиті я б віддав перевагу конкретним питанням, що вимагають висловлення власної думки.
19. Я швидше оберу справу, у якій існує імовірність невдачі, але є й можливість досягти більшого, ніж таку, у якій моє становище не погіршиться, проте й істотно не поліпшиться.
20. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну («пронесло!»), ніж втішатимусь хорошою оцінкою.
21. Якби я міг повернутися до якоїсь незавершеної справи, то швидше б взявся до важкої, ніж до легкої.
22. У виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те, як би не допустити якоїсь помилки, ніж думаю про те, як правильно його вирішити.
23. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж сам продовжуватиму шукати вихід.
24. Після невдачі я стаю більш зібраним й енергійним, ніж втрачаю бажання продовжувати свою справу.
25. Якщо є сумнів в успіху якоїсь справи, то я швидше не ризикуватиму, ніж все-таки візьму в ньому активну участь.
26. Коли я беруся за важку справу, я більше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що все вдасться.
27. Я працюю ефективніше під чиймсь керівництвом, ніж коли особисто відповідаю за свою роботу.
28. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнений.
29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж тоді, коли мені описують проблему загалом.
30. Якби я успішно вирішив якесь завдання, то з великим задоволенням взявся б ще раз вирішити щось схоже, ніж щось іншого типу.
31. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.
32. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Тест опитувальника (форма Б)

1. Я більше думаю про одержання гарної оцінки, ніж побоююся одержати погану.
2. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, як вирішувати.

3. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження й в успіху якої я впевнена, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.
4. Якби мені щось не вдавалося, я б швидше доклала усіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж взялася б за те, що в мене може добре вийти.
5. Я віддаю перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені і зарплата вища від середньої, перед роботою із середньою зарплатою, у якій я повинна сама визначати свою роль.
6. Я більше боюсь зазнати невдачі, ніж сподіваюсь на успіх.
7. Я віддаю перевагу науково-популярній літературі перед літературою розважального жанру.
8. Я б віддала перевагу важливій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить важливою, але не важкою.
9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж маловідомі ігри, що вимагають майстерності.
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.
11. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну, що «пронесло», ніж втішатимусь гарною оцінкою.
12. Якби я мала намір грати в карти, то я швидше зіграла б у розважальну гру, ніж у таку, що потребує міркувань.
13. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніша від інших, перед тими, де всі учасники мають однакові можливості.
14. Після невдачі я стаю більш зібраною й енергійною, ніж втрачаю бажання продовжувати справу.
15. Невдачі отруюють моє життя більше, ніж успіхи приносять радості.
16. У нових невідомих ситуаціях я швидше хвилююсь і непокоюсь, ніж цікавлюсь.
17. Я швидше спробую приготувати нову цікаву страву, хоча вона може погано вийти, ніж готуватиму звичну, котра зазвичай добре виходила.
18. Я швидше займусь чимось приємним і необтяжливим, ніж виконуватиму щось, на мою думку, що вартісне, але не дуже захоплююче.
19. Я швидше витрачу увесь свій час на здійснення однієї справи, замість того, щоб виконати швидко за цей самий час дві–три інші.
20. Якщо я занедужала і змушена залишитися дома, то використовую час швидше для того, щоб розслабитися і відпочити, ніж щоб читати і працювати.
21. Якби я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті, і ми вирішили б влаштувати вечірку, то я зволіла б сама організувати її, ніж допустила б, щоб це зробила інша.
22. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж сама продовжуватиму шукати вихід.
23. Якщо потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.
24. Коли я беруся за важке діло, я швидше побоююся, що не впораюся з ним, ніж сподіваюся, що воно вийде.
25. Я працюю ефективніше під чийось керівництвом, ніж тоді, коли я особисто відповідаю за свою роботу.
26. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнена.

27. Якби я успішно вирішила якесь завдання, то з великим задоволенням взялася б ще раз вирішити щось схоже, ніж щось іншого типу.
28. Я працюю продуктивніше над завданням, коли переді мною ставлять його лише загалом, ніж тоді, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати.
29. Якщо у виконанні важливої справи я припускаюся помилки, то частіше розгублююсь і впадаю у відчай, замість того, щоб швидко опанувати себе і спробувати виправити становище.
30. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Процедура підрахунку сумарного бала. Для визначення сумарного бала необхідно виконувати таку процедуру.

Відповідям випробуваних на прямі пункти опитувальника (помічені знаком «+» у ключі) приписують бали на основі такого співвідношення:

-3	-2	-1	0	1	2	3
1	2	3	4	5	6	7

Відповідям випробуваних на непрямі пункти опитувальника (помічені знаком «-» у ключі) приписують бали на основі співвідношення:

-3	-2	-1	0	1	2	3
7	6	5	4	3	2	1

Ключ до чоловічої форми:

+1, -2, +3, -4, +5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, +13, +14, -15, -16, +17, -18, +19, -20, +21, -22, -23, +24, -25, -26, -27, +28, -30, +31, -32.

Ключ до жіночої форми:

+1, +2, -3, +4, -5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, -13, +14, -15, -16, +17, -18, +19, -20, +21, -22, +23, -24, -25, +26, -27, +28, -29, -30.

Після підрахунку сумарного бала визначають, яка мотиваційна тенденція домінує у досліджуваного.

Бали усієї вибірки випробуваних, що беруть участь в експерименті, ранжирують і виділяють дві контрастні групи: верхні 27% вибірки характеризуються мотивом прагнення до успіху, а нижні 27% — мотивом уникнути невдачі.

Діагностика стилів педагогічного спілкування

Інструкція до тесту: Переглядаючи кожне питання тесту, позначайте знаком "+", якщо згодні з ним, і символом "-", якщо даєте негативну відповідь. Від рівня об'єктивності відповідей залежить і рівень достовірності результатів тестування.

Тестовий матеріал:

1. Чи потребуєте ви ретельну підготовку уроку навіть з неодноразово пройденої теми?
2. Чи віддаєте перевагу логіці викладу емоційному оповіданню?
3. Чи хвилюєтеся ви перед тим, як опинитися віч-на-віч з класом?
4. Чи віддаєте ви перевагу під час пояснення навчального матеріалу за учительським столом?
5. Чи часто ви використовуєте методичні прийоми, які успішно застосовувалися вами раніше та давали позитивні результати?
6. Чи дотримуетесь заздалегідь спланованої схеми уроку?
7. Чи часто ви по ходу уроку включаєте в нього приклади, що тільки-но прийшли в голову, ілюструєте сказане свіжим випадком, свідком якого були самі?
8. Чи залучаєте ви до обговорення теми уроку учнів?
9. Чи прагнете ви розповісти якнайбільше за темою, незважаючи на обличчя слухачів?
10. Чи часто вам вдається вдало пожартувати під час уроку?
11. Чи волієте ви вести пояснення навчального матеріалу, не відриваючись від своїх записів (конспектів)?
12. Чи виводить вас із рівноваги непередбачена реакція аудиторії (шум, гул, пожвавлення тощо) серед учнів?
13. Чи потребуєте ви досить тривалий час (5-8 хв), щоб встановити порушений контакт і знову привернути до себе увагу учнів?
14. Чи підвищуєте ви голос, чи робите паузу, якщо відчуєте не увагу себе з боку учнів під час уроку?
15. Чи прагнете ви, поставивши полемічне питання, самотійно на нього відповісти?
16. Чи волієте ви, щоб учні ставили вам питання під час пояснення навчального матеріалу?
17. Чи забуваєте ви під час уроку про те, хто вас слухає?
18. Чи є у вас звичка вибирати серед учнів у класі дві-три особи та стежити за їх емоційними реакціями?
19. Чи вибивають вас із колії скептичні усмішки учнів?
20. Чи помічаєте ви під час уроку зміни настрою учнів?
21. Чи заохочуєте учнів вступати в діалог з вами під час пояснення теми уроку?
22. Чи відповідаєте ви відразу на репліки учнів?
23. Чи використовуєте ви одні й самі жести для підкріплення своїх фраз незалежно від ситуації?
24. Чи захоплюєтеся монологом настільки, що вам не вистачає відведеного за планом уроку часу?
25. Чи відчуваєте ви себе після уроків такими, що втомилися, що не в змозі повторити їх у цей же день ще раз (у другу зміну)?

Обробка та інтерпретація результатів тесту

Підрахуйте кількість збігів плюсів і мінусів відповідно до наведеного нижче ключа і визначте свою тенденцію. Якщо загальна сума збігів становитиме 80% від усіх пунктів за однією моделлю спілкування, можете вважати виявлену схильність стійкою.

Ключ до тесту

Моделі спілкування

Диктаторська "Монблан"

Так "+" 4, 6, 11, 15, 17, 23

Ні "-" 1, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24

Неконтактна "Китайська стіна"

Так "+" 9, 11, 13, 14, 15

Ні "-" 1, 7, 8, 12, 16, 18, 19, 20, 21

Диференційована увага "Локатор"

Так "+" 10, 14, 18, 20, 21

Ні "-" 2, 4, 6, 13, 15, 17, 23

Гіпореклексивна "Тетерів"

Так "+" 9, 11, 15, 17, 23, 24

Ні "-" 8, 12, 16, 19, 20, 21, 22

Гіперрефлексивна "Гамлет"

Так "+" 3, 12, 14, 18, 19, 20, 22, 25

Ні "-" 2, 5, 6, 11, 13, 23

Негнучкого реагування "Робот"

Так "+" 1, 2, 5, 6, 13, 15, 23

Ні "-" 7, 8, 9, 11, 16, 21, 24

Авторитарна "Я сам(а)"

Так "+" 5, 10, 14, 15, 18, 24

Ні "-" 2, 8, 16, 21

Активної взаємодії "Союз"

Так "+" 7, 8, 10, 16, 20, 21, 22

Ні "-" 1, 2, 4, 5, 6, 11, 13, 15, 17, 23

Інтерпретація результатів тесту

Модель дикторська ("Монблан"). Педагог хіба що відсторонений від учнів, він ширяє з них, перебуваючи у царстві знань. Жодної особистісної взаємодії. Педагогічні функції зведені до інформаційного повідомлення.

Наслідок: відсутність психологічного контакту, безініціативність та пасивність учнів.

Модель неконтактна ("Китайська стіна") дуже близька за змістом до першої. Різниця в тому, що між педагогом та учням існує слабкий зворотний зв'язок через довільно та ненавмисно зведений бар'єр спілкування. У ролі такого бар'єру можуть бути бажання до співпраці з будь-якої сторони, інформаційний, а чи не діалоговий характер занять, мимовільне підкреслення педагогом свого статусу, поблажливе ставлення до учнів.

Наслідок: слабка взаємодія з учнями, а з їхнього боку – байдуже ставлення до педагога.

Модель диференційованої уваги ("Локатор") ґрунтується на виборчих відносинах з учнями. Педагоги орієнтовані не так на весь склад аудиторії, лише на

частину, допустимо на талановитих, слабких, лідерів чи аутсайдерів. У спілкуванні педагог концентрує ними свою увагу.

Наслідок: порушується цілісність акту взаємодії у системі "педагог-колектив", вона підмінюється фрагментарністю ситуативних контактів.

Модель гіпорефлексивна ("Тетерев") полягає в тому, що педагог у спілкуванні як би замкнений у собі: його мова здебільшого монологічна. Він чує лише себе і ніяк не реагує на слухачів. Такий педагог виявляє емоційну глухоту до оточуючих.

Наслідок: практично відсутня взаємодія між учням та навчальним, а навколо останнього утворюється поле психологічного вакууму. Сторони процесу спілкування існують ізольовано одна від одної, навчально-виховна взаємодія поставлена формально.

Модель гіперрефлексивна ("Гамлет") протилежна психологічній канві попередньої. Педагог стурбований не так змістовною стороною взаємодії, скільки тим, як він сприймається оточуючими. Міжособистісні стосунки набувають йому домінуючого значення. Він гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери в середовищі учнів, приймаючи їх на свій рахунок. Такий педагог подібний до оголеного нерва.

Наслідок: загострена соціально-психологічна чутливість педагога, що веде його до неадекватних реакцій на репліки та дії аудиторії. У такій моделі кермо влади можуть опинитися в руках учнів, а педагог займе провідну позицію.

Модель негнучкого реагування ("Робот"). Взаємини педагога з учнями будуються за жорсткою програмою, де чітко витримуються мети і завдання заняття, дидактично виправдані методичні прийоми, мають місце бездоганна логіка викладу та аргументація фактів, але педагог не має почуття постійно мінливої ситуації спілкування. Їм не враховуються педагогічна дійсність, склад та психологічний стан учнів, їх вікові та етнічні особливості.

Наслідок: низький ефект соціальної взаємодії.

Модель авторитарна ("Я - сам"). Навчальний процес повністю фокусується на педагогу. Він - головна та єдина дійова особа. Від нього виходять питання та відповіді, судження та аргументи. Практично відсутня творча взаємодія між ним та аудиторією. Особиста ініціатива з боку учнів пригнічується.

Наслідок: виховується безініціативність, втрачається творчий характер навчання, спотворюється мотиваційна сфера пізнавальної активності.

Модель активної взаємодії ("Союз"). Педагог постійно перебуває в діалозі з учнями, тримає їх у мажорному настрої, заохочує ініціативу, легко схоплює зміни у психологічному кліматі колективу та гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії із збереженням рольової дистанції. Проблеми, що виникають учбові, організаційні, етичні та ін., творчо вирішуються спільними зусиллями. Така модель є найбільш продуктивною.

Методика визначення «Комунікативних і організаторських здібностей» (КОЗ-2)

Ця методика призначена для діагностики комунікативних і організаторських здібностей особистості, тобто її вміння чітко та швидко встановлювати ділові та дружні контакти з людьми, прагнення розширювати сферу контактів, трати участь у колективних заходах, уміння впливати на людей, прагнення проявляти власну ініціативу.

Методика містить 40 запитань, на кожне з яких досліджуваному потрібно відповісти: «так, згодний» або «ні, не згодний». Час на виконання методики – 10-15 хв. методика дозволяє окремо визначити комунікативні й організаторські здібності опитуваного.

Текст методики

1. Чи прагнете Ви вивчати людей і знайомитися з різноманітними людьми?
2. Чи віддаєте Ви перевагу тому, щоб займатися громадською діяльністю?
3. Чи довго Вас турбує почуття образи, завданої Вам кимось з Ваших товаришів?
4. Чи завжди Вам важно орієнтуватися у критичній ситуації, що склалася?
5. Ви маєте багато приятелів і друзів, з якими Ви постійно спілкуєтеся?
6. Вам досить часто вдається схилити більшість своїх товаришів прийняти Вашу думку?
7. Чи вірно, що Вам приємніше та простіше проводити час з книгами чи якимось іншим заняттям, ніж з людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди у здійсненні Ваших намірів, чи легко Вам відмовитися від своїх намірів?
9. Ви легко здатні встановлювати контакти з людьми, значно старшими за Вас?
10. Чи любите Ви придумувати чи організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
11. Чи важко Вам включитися у нові для Вас компанії (колективи)?
12. Ви схильні часто відкладати на інші дні справи, які потрібно було зробити сьогодні?
13. Чи легко Вам вдається встановлювати контакти та спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи намагаєтеся ви досягти того, щоб Ваші товариші діяли згідно з Вашою думкою?
15. Чи важко Вам освоїтися в новому колективі?
16. Чи буде вірним сказати, що Ви не маєте звички конфліктувати з товаришами чи друзями через невиконані ними обіцянки, зобов'язання тощо?
17. Чи прагнете Ви, коли це зручно, познайомитися та поспілкуватися з новою людиною?
18. Чи часто, вирішуючи важливу справу, Ви берете на себе ініціативу?
19. Чи дратують Вас оточуючі так, що хочеться побути насамоті?
20. Чи правда, що Ви зазвичай погано орієнтуєтеся у незнайомій для себе

обстановці?

21. Чи подобається Вам постійно перебувати серед людей?
22. Чи дратуєтеся Ви, якщо Вам не вдається завершити почату справу?
23. Чи важко Вам проявити ініціативу, щоб познайомитися з іншою людиною?
24. Чи правда, що від частого спілкування з товаришами Ви втомлюєтеся?
25. Чи любите Ви брати участь у спільних іграх?
26. Ви часто можете проявляти власну ініціативу, коли вирішується питання, яке торкається інтересів Ваших друзів?
27. Чи правда, що Ви почуваетесь невпевнено серед незнайомих?
28. Чи правда, що Ви рідко прагнете довести свою правоту?
29. Чи вважаєте Ви, що Вам неважко буде внести пожвавлення у малознайому компанію?
30. При берете Ви участь у громадській роботі?
31. Чи намагаєтеся Ви обмежити коло своїх знайомих?
32. Ви правда, що Ви не будете намагатися відстояти свою думку чи рішення, якщо вони не були прийняті товаришами одразу?
33. Чи почуваетесь Ви невимушено, потрапивши до незнайомого колективу?
34. Чи охоче ви беретесь за організацію різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що Ви не почуваетесь досить упевнено та спокійно, коли доводиться спілкуватися з великим колом людей?
36. Ви схильні часто спізнюватися на дружні чи ділові зустрічі, на побачення?
37. Чи правда, що у Ви маєте досить багато друзів?
38. Ви часто стаєте центром уваги власний друзів чи товаришів?
39. Ви часто схильні соромитися, почуватися незручно, спілкуючись з незнайомцями?
40. Ви насправді не досить впевнено почуваетесь в оточенні групи своїх товаришів?

Ключ для обробки даних за методикою «КОС-2»:

Комунікативні схильності: «так» (+): 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37;
«ні» (-): 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39.

Організаторські схильності: «так» (+): 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38;
«ні» (-): 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40.

Отримавши підсумкові бали за параметрами комунікативних і організаторських здібності далі потрібно знайти їх коефіцієнти. Коефіцієнт – це відношення кількості відповідей, які збігаються з ключем до методики (визначеної попередньо) до числа 20 (максимально можливої кількості балів).

Коефіцієнт може знаходитися в межах від 0 до 1, причому, чим ближчий він до 1, тим вищий рівень відповідних схильностей у досліджуваного.

Коефіцієнт К – первинна кількісна характеристика. Її надалі потрібно перевести в цілісні бали за шкалами оцінки комунікативних і організаторських схильностей.

Шкала оцінок комунікативних схильностей

Коефіцієнт К	0,1-0,45	0,46-0,55	0,56-0,65	0,66-0,75	0,76-1
Бали	1	2	3	4	5
Рівень показника	низький	нижче середнього	середній	високий	дуже високий

Таблиця 2

Шкала оцінок організаторських схильностей

Коефіцієнт К	0,2-0,55	0,56-0,65	0,66-0,70	0,71-0,80	0,80-1
Бали	1	2	3	4	5
Рівень показника	низький	нижче середнього	середній	високий	дуже високий

Інтерпретація результатів

1 – низький рівень розвитку схильності до комунікативної / організаторської діяльності;

2 – розвиток комунікативних / організаторських здібностей на рівні нижче середнього; така людина не прагне спілкування, особливо з новими людьми, та не проявляє ініціативи у громадській діяльності та бажання нею займатися;

3 – комунікативні й організаторські схильності розвинені в середньому; людина прагне контактів, проте не завжди, може планувати роботу, проте не схильна наполягати на своїй думці;

4 – комунікативні й організаторські схильності розвинені добре; людина любить спілкуватися, має велике коло знайомих, схильна займатися громадською діяльністю, організовує різні громадські заходи, вміє приймати рішення та брати на себе відповідальність;

5 – комунікативні й організаторські схильності найліпше; людина гарно і швидко орієнтується у змінюваних ситуація, невимушено почувається у великій групі людей, зокрема малознайомих, ініціативна, схильна приймати самостійні рішення, відстоювати власну позицію.

Проте, інтерпретуючи дані цієї методики, варто пам'ятати, що вона лише виявляє розвиток комунікативних і організаторських схильностей на даний час. Ці схильності можна як розвинути, так і погіршити.

Методика діагностики емоційного вигорання В. В. Бойко

Інструкція. Якщо ви є професіоналом у будь-якій сфері взаємодії з людьми, вам буде цікаво побачити, наскільки у вас сформувалася психологічний захист у формі емоційного вигорання. Читайте судження і відповідайте «так» або «ні». Врахуйте, що якщо у формулюваннях опитувальника йдеться про партнерів, то маються на увазі суб'єкти вашої професійної діяльності - пацієнти, клієнти, споживачі, замовники, учні та інші люди, з якими ви щодня працюєте.

1. Організаційні недоліки на роботі постійно змушують нервувати, переживати, напружуватися.
2. Сьогодні я задоволений своєю професією не менше, аніж на початку кар'єри.
3. Я помилився у виборі професії чи профілю діяльності (займаю не своє місце).
4. Мене непокоїть те, що я почав гірше працювати (менш продуктивно та якісно, повільніше).
5. Тепло́та взаємодії з учнями та колегами дуже залежить від мого настрою – гарного чи поганого.
6. Від мене як від професіонала мало залежить благополуччя закладу.
7. Коли я приходжу з роботи додому, то деякий час (години 2-3) мені хочеться побути наодинці, щоб зі мною ніхто не спілкувався.
8. Коли я відчуваю стомленість чи напругу, то намагаюсь швидше згорнути взаємодію у спілкування з колегами.
9. Мені здається, що емоційно я часто не можу дати учням того, що вимагає професійний обов'язок.
10. Моя робота часом притуплює емоції.
11. Я відверто втомився від людських проблем, з якими доводиться мати справу на роботі.
12. Буває, що я погано засинаю (сплю) через переживання, пов'язані з роботою.
13. Взаємодія на роботі вимагає від мене значної напруги.
14. Робота з людьми і дітьми приносить все менше задоволення.
15. Я змінив би місце роботи, коли б з'явилася можливість.
16. Мене часто засмучує те, що я через втому не завжди можу належним чином надати колегам, учням, їх рідним професійну підтримку, послугу, допомогу.
17. Мені завжди вдається запобігти впливу поганого настрою на ділові контакти.
18. Мене дуже засмучує, коли щось не ладиться у стосунках зі співробітниками.
19. Я настільки втомлююсь на роботі, що вдома намагаюся спілкуватися як можна менше.
20. Через нестачу часу, втомленість чи напруження часто приділяю уваги рідним менше, ніж належить.

21. Інколи найзвичайніші ситуації спілкування на роботі викликають роздратування.
22. Я спокійно сприймаю обґрунтовані претензії колег по роботі.
23. Спілкування з колегами спонукає мене сторонитися людей.
24. Від згадки щодо деяких колег по роботі у мене псується настрій.
25. Конфлікти та суперечності з колегами забирають багато сил та емоцій.
26. Мені все важче встановлювати та підтримувати соціальні та професійні контакти.
27. Обстановка на роботі мені здається дуже важкою, складною.
28. В мене часто виникають тривожні очікування, пов'язані з роботою: щось має трапитися, як би не допустити помилку, чи зможу зробити все так, як треба, чи не скоротять тощо.
29. Коли колега мені неприємний, я намагаюсь обмежити час спілкування з ним або менше приділяти йому уваги.
30. У спілкуванні на роботі я дотримуюся принципу: "не роби людям добра, не отримаєш зла".
31. Я охоче розповідаю домашнім про свою роботу.
32. Бувають дні, коли мій емоційний стан погано позначається на результатах роботи (менше встигаю зробити, знижується якість, трапляються конфлікти).
33. Інколи я відчуваю, що треба проявити до колеги емоційну чуйність, але не можу внаслідок виснаження.
34. Я дуже переживаю за свою роботу.
35. Колегам по роботі приділяю уваги та турботи більше, ніж отримую від них вдячності.
36. Від думки про роботу мені зазвичай стає не по собі: починає колоти у ділянці серця, підвищується тиск, з'являється головний біль.
37. В мене хороші (цілком задовільні) відносини з безпосереднім керівником.
38. Я часто радію, коли бачу, що моя робота приносить користь людям.
39. Останнім часом (або як завжди) мене переслідують невдачі на роботі.
40. Деякі випадки з моєї роботи викликають глибоке розчарування та зневіру.
41. Бувають дні, коли контакти з колегами складаються гірше, ніж звичайно.
42. Я розумію колег та учнів (суб'єктів діяльності) останнім часом гірше, ніж звичайно.
43. Втоменість від роботи призводить до того, що я намагаюсь скоротити спілкування з друзями та знайомими.
44. Зазвичай я проявляю зацікавленість до колег по роботі більше, ніж це стосується справи.
45. Звичайно я приходжу на роботу відпочившим, зі свіжими силами, з гарним настроєм.
46. Я інколи ловлю себе на тому, що працюю автоматично, без душі.
47. По роботі зустрічаються настільки неприємні люди, що мимоволі бажаєш їм чогось поганого.

48. Після спілкування з окремими колегами в мене буває погіршення фізичного або психічного самопочуття.
49. На роботі я відчуваю постійне фізичне чи психічне перевантаження.
50. Успіхи в роботі надихають мене.
51. Ситуація на роботі, в якій я опинився, здається мені безвихідною (майже безвихідною).
52. Я втратив спокій через роботу.
53. Протягом останнього року була скарга (були скарги) на мою адресу з боку колег.
54. Мені вдається зберігати нерви завдяки тому, що більшість з того, що відбувається, я не сприймаю близько до серця.
55. Я часто з роботи приношу додому негативні емоції.
56. Я часто працюю понад силу.
57. Раніше я був більш чуйним та уважним на роботі, ніж тепер.
58. В роботі з людьми керуюся принципом: не витрачай нерви, бережи здоров'я.
59. Інколи йду на роботу з важким відчуттям: як все набридло, нікого б не бачити й не чути.
60. Після напруженого робочого дня я відчуваю нездужання.
61. Контингент, з яким я працюю, дуже складний.
62. Інколи мені здається, що результати моєї роботи не варті тих зусиль, які я витрачаю.
63. Коли б мені поталанило з роботою, я був би більш щасливий.
64. Я в розпачі від того, що на роботі в мене серйозні проблеми.
65. Інколи я поведжусь зі своїми учнями так, як не хотів би, щоб поводитись зі мною.
66. Я осуджую колег, які розраховують на особливу увагу.
67. Найчастіше після робочого дня в мене немає сил займатися домашніми справами.
68. Зазвичай я прискорюю час: скоріше б робочий день закінчився.
69. Стани, прохання, потреби колег та учнів зазвичай мене щиро турбують.
70. Працюючи з людьми, я звичайно ніби ставлю екран, який захищає від чужих страждань та негативних емоцій.
71. Робота з людьми дуже розчарувала мене.
72. Щоб поновити сили, я часто приймаю ліки.
73. Як правило, мій робочий день проходить спокійно та легко.
74. Мої вимоги до роботи, яку я виконую, вищі, ніж те, чого я досягаю.
75. Моя кар'єра склалася вдало.
76. Я дуже нервую через все, що пов'язане з роботою.
77. Декого зі своїх знайомих людей я не хотів би бачити й чути.
78. Я схвалюю колег, які повністю присвячують себе людям, забуваючи про власні інтереси.
79. Моя втомленість на роботі мало впливає (ніяк не впливає) на спілкування з домашніми та друзями.

80. При можливості я приділяю колегам менше уваги, але так, щоб вони цього не помітили.

81. Мене часто підводять нерви при спілкуванні з людьми на роботі.

82. До всього (або майже до всього), що трапляється на роботі, я втратив інтерес, живе відчуття.

83. Робота з людьми погано вплинула на мене як на професіонала – зробила злим, нервовим, притупила емоції.

84. Робота з людьми явно підриває моє здоров'я.

КЛЮЧ

ФАЗА «НАПРУЖЕННЯ»

1. ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ОБСТАВИН

+1(2),+13(3),+25(2),-37(3),+49(10),+61(5), -73(5) $\Sigma=$

2. НЕЗАДОВОЛЕНІСТЬ СОБОЮ -2(3),+14(2),+26(2),-38(10), -50(5),+62(5),+74(3) $\Sigma=$

3. ВІДЧУТТЯ ЗАГНАНОСТІ В КУТ

+3(10),+15(5),+27(2),+39(2),+51(5),+63(1), -75(5) $\Sigma=$

4. ОЗНАКИ ТРИВОГИ І ДЕПРЕСІЇ

+4(2),+16(3),+28(5),+40(5),+52(10),+64(2), +76(3) $\Sigma=$

$\Sigma=$

ФАЗА «РЕЗИСТЕНЦІЯ»

1. НЕАДЕКВАТНЕ ВИБІРКОВЕ ЕМОЦІЙНЕ РЕАГУВАННЯ

+5(5),-17(3),+29(10),+41(2),+53(2),+65(3), +77(5) $\Sigma=$

2. ЕМОЦІЙНО-МОРАЛЬНА ДЕЗОРІЄНТАЦІЯ

+6(10),-18(3),+30(3),+42(5),+54(2),+66(2), -78(5) $\Sigma=$

3. РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ЕКОНОМІЇ ЕМОЦІЙ

+7(2),+19(10),-31(2),+43(5),+55(3),+67(3), -79(5) $\Sigma=$

4. РЕДУКЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

+8(5),+20(5),+32(2),-44(2),+56(3),+68(3), +80(10) $\Sigma=$

$\Sigma=$

ФАЗА «ВИСНАЖЕННЯ»

1. ЕМОЦІЙНИЙ ДЕФІЦИТ +9(3),+21(2),+33(5),-45(5),+57(3),

-69(10),+81(2) $\Sigma=$

2. ЕМОЦІЙНА ВІДСТОРОНЕНІСТЬ +10(2),+22(3),

-34(2),+46(3),+58(5),+70(5),+82(10) $\Sigma=$

3. ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ +11(5),+32(3),+35(3),+47(5),+59(5),+72(2),

+83(10) $\Sigma=$

4. ПСИХОСОМАТИЧНІ І ВЕГЕТАТИВНІ ПОРУШЕННЯ

+12(3),+24(2),+36(5),+48(3),+60(2),+72(10), +84(5) $\Sigma=$

$\Sigma=$

Загальний показник вигорання $\Sigma=$